



Aksa Õun

EAKATE NAISTE VASTANE VÄGIVALD

LÕPUTÖÖ

Teenusmajanduse instituut

Sotsiaaltöö

Juhendaja: Merli Tammi- Jõeveer, MA

Mõdriku 2024

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aksa Õun annan Tallinna Tehnikakõrgkoolile (edaspidi kõrgkool) tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eakate naiste vastane vägivald

- 1) reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada ja teha üldsusele kättesaadavaks Tallinna Tehnikakõrgkooli digiarhiivi DSpace kaudu;
- 2) reprodutseerimiseks pärast piirangu lõppu juhul, kui instituudi direktori korraldusega on kehtestatud lõputöö avaldamisele tähtajaline piirang.

Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile ja kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid ega muid õigusi.

Autorideklaratsioon

Mina, Aksa Õun tõendan, et lõputöö on minu. Töö koostamisel kasutatud teiste autorite, sh juhendaja ja iseenda varasematele teostele on viidatud õiguspäraselt. Kõik isiklikud ja varalised autoriõigused käesoleva lõputöö osas kuuluvad autorile ainuisikuliselt ning need on kaitstud autoriõiguse seadusega.

(allkirjastatud digitaalselt)

07.05.2024

Juhendaja Merli Tammi-Jõeveer.

Töö vastab lõputööle esitatavatele nõuetele.

(allkirjastatud digitaalselt)

07.05.2024

(kuupäevad digiallkirjades)

07.05.2024

Lõputöö on kaitsmisele lubatud instituudi direktori korraldusega.

KASUTATUD MÕISTED

Eakas- loetakse kõige üldiselt alates 65. eluaastat, mil inimestel on võimalik jääda vanaduspensionile enamikus arenenud riikides (Saks, Inimene ja tema vanus, 2016).

Vägivald- vägivald on teise isiku suhtes tema tahte vastane käitumine, mis põhjustab talle kannatusi (Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub).

Vägivallatseja- on keegi, kes kohtleb teist inimest julmal, vägivaldsel või ebaõiglasel viisil (Cambridge University Press & Assessmen, 2023).

Ohver- on keegi, kes on kannatanud kellegi teise tegude või veendumuste või ebameeldivate asjaolude tõttu (Collins, 2023).

SISUKORD

KASUTATUD MÕISTED.....	3
SISUKORD.....	4
SISSEJUHATUS.....	6
1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	8
1.1 Õpitud abituse teooria.....	8
1.2 Sotsiaalse õppimise teooria.....	9
1.3 Feministlik teooria.....	10
1.4 Vananemise teooria.....	10
2 VÄGIVALLA LIIGID.....	13
2.1 Vaimne ja emotsionaalne vägivald.....	14
2.2 Füüsiline vägivald.....	15
2.3 Majanduslik vägivald.....	16
2.4 Seksuaalne vägivald.....	17
3 VÄGIVALD EAKA NAISE ELUS.....	19
3.1 Eaka naise eripärad.....	19
3.2 Vägivallatsejat iseloomustavad tunnused.....	19
3.3 Vägivalla ennetamine.....	21
3.4 Ohvri abistamine.....	21
3.5 Vägivallast vabanemine.....	23
4 METOODIKA.....	25
4.1 Probleemi püstitus ja eesmärk.....	25
4.2 Uurimismetoodika kirjeldus.....	25
4.3 Andmete kogumine ja eetiline aspekt.....	26
4.4 Uuringu valim.....	27
5 UURIMISTÖÖ TULEMUSED JA ANALÜÜS.....	28
5.1 Abi otsimine.....	28
5.2 Teadmatus vägivalla ees.....	29
5.3 Vägivallatsejateks kõige lähedasemad.....	30
5.4 Vägivallatseja võimupositsioon.....	31
5.5 Vaimne vägivald ehk tundeterror.....	32
5.6 Vägivalla mõju.....	34

5.7	Eaka naise ära kasutamine.....	35
5.8	Vägivaldsetest olukordadest väljapääsud	36
	KOKKUVÕTE.....	38
	SUMMARY	39
	VIIDATUD ALLIKAD.....	40
	LISAD 1.....	45
5.1	Intervjuu küsimused ja teemad.....	45

SISSEJUHATUS

Teema valik sai tehtud selle aktuaalsuse tõttu (Euroopa Parlament, 2014). Eluiga pikeneb ja rahvastik vananeb, sellest võib olla tingitud eakate väärkohtlemise teema aktuaalsus (Justiitsministeerium, 2022). Enamustel vägivalda juhtumitel on ohvriks naine (Kase, 2004, lk 6). Eakate vastane vägivald on ülemaailmne probleem, mis on seotud nii inimõiguste, soolise võrdõiguslikkuse, perevägivalda ning ka elanikkonna vananemisega (World Health Organization, 2022). Vananemine naistel, on muret tekitav eelkõige seetõttu, et eakate naiste puhul on tegemist sihtrühmaga, kes on ohtudele eriti vastuvõtlikud. Eakad naised kuuluvad samaaegselt kolme marginaalsesse gruppi – nad on vanemaealised, vägivalda ohvrid ning ka naised (Tsopp-Pagan, 2017).

Vägivalda mõiste on lai. Selle alla mahub vägivalda erinevaid liike, mis on suunatud mitte ainult naise ja mehe, vaid ka laste ja vanurite vastu. Rahvusvahelistes uuringutes loetakse eakaks vähemalt üle kuuekümnepäevast inimest. Kaks kolmandikku nendest moodustavad naised. Tööeas naised on enamasti olnud tööjõuturul halvemas majanduslikus seisundis, kuna naised on laste sündimisega töölt eemal, palgaturul on sooline diskrimineerimine ja enamasti hooldavad just naised abivajajaid vanemaid sugulasi. Nendest põhjustest võib tulla, et meeste pension on naiste omast suurem (Tsopp-Pagan, 2017).

Naistevastane vägivald on suur rahvatervise probleem, soolise ebavõrdsuse probleem ja ränk inimõiguste rikkumine. Vägivaldal on märkimisväärselt tõsine ja pikaajaline mõju naiste füüsilisele ja vaimsele tervisele. Selle hulgas vigastused, HIV ja sugulisel teel levivad infektsioonid, depressioon, alkoholibimise häired ja muud vaimse tervise probleemid (Meyer, Lasater, & García-Moreno, 2020).

Ligi kümnendik kuriteoohvritest (8%) ja ohvriabisse pöördunudest (9%) on pensioniealised. Eakate ohtu sattumise kohti on mitmeid: kodus, hoolekandeesutuses, haiglas, ametiasutuses ja ka veebis ning avalikus ruumis. Pereliikmete poolt kodus toime pandud vägivalda esineb kõige tihedamini. Eakad üldiselt ei teavita nende vastu toime pandud vägivaldast kedagi, eelkõige kui vägivaldlatsejad on olnud nende lähedased või hooldajad (Justiitsministeerium, 2022). Ja seetõttu on väga oluline täiendada vanemaealiste teadmisi vägivaldast ning abi saamise võimalustest, kasutades neile sobivaid kanaleid (American Psychological Association, 2023).

Kõige levinuim on see, et mees kasutab vägivalda naise vastu, just enda abikaasa või partneri vastu. Tegemist võib olla füüsilise, seksuaalse või vaimse vägivaldaga, mis toimub üldiselt perekonnas või kodu ruumides. See võib toimuda nii endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivaldlatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas. (Tsopp-Pagan, 2017).

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida eakate naiste kogemusi ja kokkupuuteid nende vastu suunatud vägivallaga.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised küsimused:

- Anda ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest seoses vägivallaga eakate naiste vastu.
- Kas ja milliseid vägivalla liike on uuritavad eakad naised kogenud?
- Mis meetoditega ja kui kiiresti toimus vägivallast vabanemine?
- Mis võivad olla vägivalla tekkepõhjused ja kuidas käib vägivallast vabanemine?

Lõputöö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis tutvustatakse teooriaid, mida seostada eakate naiste vastase vägivallaga (õpitud abituse teooriat, sotsiaalse õppimise teooriat, feministlikku teooriat ja vananemise teooriat). Teises peatükis toob autor välja erinevaid vägivalla liike, mille osaks eakad naised saavad ning ka eakate eripärasid. Kolmandas peatükis on kirjeldatud vägivallatseja tunnuseid, on toodud välja viisid, kuidas vägivalda ennetada ja ohvri ehk eaka naise abistamise võimalused. Neljandas peatükis on kirjas lõputöö metoodika, lõputöö probleemi püstitus ja eesmärk ning valim. Viiendas peatükis on uurimistöö tulemused ja analüüs. Töö lõppeb kokkuvõttega.

1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Teoreetilistes lähtekohades tuuakse välja neli teooriat, mida saab seostada eakate naiste vastase vägivallaga. Lisaks kirjeldatakse kes teooriad tuvastasid ja teooria eripärad ning mis võivad olla võimalikud tagajärjed.

1.1 Õpitud abituse teooria

Üks teooria, mida saab seostada vägivalla all kannatanutega, on õpitud abituse teooria. Esmakordselt tuvastasid selle teooria Martin Seligman ja Steven F. Maier 1960. aastatel. Õpitud abitust kogevad inimesed, kes teavad, et neil puudub käitumuslik kontroll oma keskkonnas toimuvate sündmuste üle. Omakorda õõnestab see motivatsiooni, et teha muudatusi või olukordi muuta. Õpitud abitus on psühholoogiline nähtus, mille puhul ohver õpib, et ei saa vältida halbade asjade toimumist tulevikus, sealhulgas eakale naisele suunatud vägivalda. (Nickerson, 2023). Vägivalla all kannatanud naist iseloomustatakse tavaliselt kui passiivset ja abitud ohvrit. Võib juhtuda, et ohver kaotab enda autonoomsuse ja seeläbi tuleb vastu vägivallatseja tahtele (Kase, 2004, lk 19).

Ei oma tähtsust kas eaka naise jaoks on vägivallatseja suhtekaaslane/abikaasa, keegi tema sugulastest või lastest, kuid ka sootuks võõram inimene näiteks hooldaja, teooria ja selle vägivaldse suhte tuleb on sarnane. Sellele teooriale tuginedes peab ohver saama tuge ja spetsiaalset nõustamist, et ravida ohvri madalat enesehinnangut ja kaotatud identiteeti. Õpitud abituse teooria põhi tunnusteks on abitustunne, madal enesehinnang, mentaalne halvatus ja otsustusvõimetus. Abitustunne väljendub siis, kui näiteks lapsepõlves tunti füüsilist vägivalda. Madal enesehinnang kujuneb välja süütundest, süüdistustest ja depressioonist. Mentaalne halvatus tähendab seda, et ohver ei suuda abi otsida ja on oma vägivallatseja tegude suhtes liiga leplik. Otsustusvõimetus võib pikendada vägivalla protsessi ja selle ägenemist (Kase, 2004, lk 27).

Lähisuhtevägivalla all kannatavad naised vajavad spetsiaalset nõustamist, et saada ravi oma muutunud vaimsele seisundile. Mitmetes kliinilistes uurimustes soovitatakse sellistest olukordadest väljunud naistel madala enesehinnangu ja lõhestunud identiteedi, ebaadekvaatsuse, isoleeritustunde ja ärevuse vastast ravi (Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub).

Naistel on kalduvus pärast esimest vägivalla intsidenti süüdistada ennast, selle tulemusel võivad nad püüda muuta oma käitumist, et olla vägivallatsejale meelega järgi ja vältida vägivallaaktide kordumist. Enamasti vägivald aga kordub ja võib ka hullemaks minna, vaatamata naise püüetele täita vägivallatseja nõudmisi ja soove. Seetõttu võib naine hakata järjest enam süüdistama vägivallatsejat ning üritama leidma meetodeid tema

muutmiseks. Kui sellestki pole kasu, otsivad naised muid vahendeid enda turvalisuse tagamiseks. Pärast korduvaid ebaõnnestunud katseid vägivalda ilmumist kontrollida, võivad mõned naised alla anda ja loobuda abi otsimisest ning lepivad selle vägivaldaga (Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub).

1.2 Sotsiaalse õppimise teooria

Ibert Bandura poolt välja käidud Sotsiaalse õppimise teoorias on oluline teiste käitumise, hoiakute ja emotsionaalsete reaktsioonide jälgimine ja jäljendamine. Peab käsitlema ka kuidas keskkonna- kui ka kognitiivsed tegurid inimese käitumist ja õppimist mõjutavad (Mcleod, 2023). Sotsiaalse õppimise teooria põhineb asjaolul, et õpitakse sotsiaalsete keskkondade kaudu, vaatlusest, mille nad selles läbi viivad. Nende õppimist selles kontekstis võivad mõjutada või saada mõjutatud kolmandad isikud. Sotsiaalse õppimisega on seotud mitu selgelt eristatavat faasi: lähikontakt, teiste inimeste vaatlemine ja jäljendamine, mõistete assimileerimine (samastumine) ja käitumise eeskujud:

- Hooldajad, pereliikmed või partnerid võivad jälgida ja modelleerida eakate naiste väärkohtlemist. Kui ollakse tunnistajateks sellele, kuidas teised kasutavad eakate naiste peal kontrolli või domineerimise saavutamiseks vägivalda, võidakse läbi selle jõuda järjeduseni, et kohati on selline käitumine vastuvõetav ja tõhus.
- Kultuurilised normid ja hoiakud vananemise, soo ja võimudünaamika suhtes võivad mõjutada eakate naiste vastase vägivalda levikut ja aktsepteerimist.
- Hoidmise ja meeldejätmise tähtsus on samm, mis mõjutab oluliselt, et seda käitumist tulevikus jäljendatakse. Näiteks kui on isa olnud vägivaldne ema suhtes, siis tütar näeb seda suhtemustrit ja täiskasvanu eas (ja ka vanemas eas) aktsepteeribki seda vägivalda rohkem. Poeg, aga õpib, et naistega vägivaldselt käitumine on aktsepteeritav.
- Atmosfäär: on keskkondi, kus õpitakse suurema tõenäosusega. Siin on oluline keskkond, kus kasvatada ja motiveerida õpetama ja õppima erinevaid asju (viisakus, austus jne) (economy-pedia, kuupäev puudub).

Meestekestset maailmanägemust kohati õigustab praktika, mis on ise määratletud: kuna naiste hoiakute aluseks on asjade olemusse juurdunud naissoo kohta suunatud negatiivsete arvamuste omaks võtmine, siis ei jää neil muud üle kui alata seda arvamust kinnitada (Bourdieu, 2002, lk 49). Väga suures osas vägivaldsetest meestest ongi saanud väärastunud väärtushinnangud just lapsepõlvest ja kodusest kasvatuses kaasa. Ja samamoodi on nendest lastest saanud naised ja seejärel jõudnud eakuseni ning nemad võtavad omaks seda tuttavat suhtumist naistesse, kus võivad esineda erinevad vägivalda liigid. Nende uurimiste panuse tulemusena jõuti järeldusele, et inimene saab õppida

vaatluste ja jäljendamise kaudu, kuigi asjaolu, et seda mustrit tulevikus korratakse, sõltub see nende enda iseärasustest ja ka inimese enda motivatsioonist (economy-pedia, kuupäev puudub).

1.3 Feministlik teooria

Feministliku teooria eesmärk on tuua esile sotsiaalsed probleemid, mida naised kogevad. Mõned peamised fookusvaldkonnad hõlmavad diskrimineerimist soo tõttu, majanduslikku ebavõrdsust, soorollide ja stereotüüpide loomist. Tegemist on struktuursete konfliktikäsitluste kogumiga, mis käsitleb ühiskonda meeste ja naiste vahelise konfliktina. Usutakse, et naised on erinevate sotsiaalsete institutsioonide poolt rõhutatud ja ebasoodsas olukorras. Näiteks see, et paljud naised kannatavad seksuaalse vägivalda all. Ühiskonnas vähem võimu omavate alagruppide (k.a. eakad naised) hääled jäetakse tähelepanuda või siis muudetakse nende vaateid sedavõrd, et nad sobiksid valitseva standardite sisse (Hess, Markson, & Stein, 1993, lk 18).

Feministlikku teooriat on iseloomustatud kui poststrukturealistlikele teooriatele omast ``kaksikteadust``. Selle all mõeldakse, et feministlik uurimine on samaaegselt nii ajaloolistes ja kultuurilistes võimusuhetes ja ideoloogilistes struktuurides määratletud, nende seas sündinud ja ka neist väljapoole või nende suhtes marginaalselt paigutatud uurimine (Koivunen & Liljeström, 1996, lk 12).

Märkimisväärne osa perevägivallast toimub partnerite vahel, siis on paarisuhtevägivalda käsitlustele järgnevalt rohkem tähelepanu pööratud. Nii Eesti kui ka välismaa uuringute tulemused näitavad, et naised kannatavad paarisuhtes vägivalda all palju tihedamini meestest ja seetõttu keskenduvad ka paljud teoreetilised käsitlused naiste vastu suunatud vägivaldale. Peamiseks vägivalda põhjuseks on naiste ebavõrdne olukord võrreldes meestega, sealhulgas seksistlikud hoiakud ning võimuvõitlus. Patriarhaalne ühiskond soosib meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele. Ja selliseid soorolle õpetatakse juba lapsepõlvest saadik, eriti puudutab see isikuid, kes on hetkel pensioni eas. Sellised domineerimisel põhinevad sotsiaalsed suhted sugupoolte vahel viivad meeste vägivallani naiste vastu (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

1.4 Vananemise teooria

Vananemist on võimalik vaadelda kui sündmuste jada, mis toimuvad viljastumisest surmani. Kõik vananemisteooriate kategooriad püüavad uurida vananemise paljusid mõõtmeid.

- Bioloogiline: on huvitatud vastustest põhiküsimustele seoses füsioloogiliste protsessidega, mis aja jooksul toimuvad kõigis elusorganismides (Hayflick, 1996).
- Sotsioloogiline: vaadeldes rolle ja suhteid, milles üksikisikud osalevad hilisemas elus.
- Psühholoogiline: bioloogia ja sotsioloogia kontrolli all; käsitleda, kuidas inimene reageerib oma vanusega seotud kohustustele.
- Vaimne: uuritakse, kuidas inimesed püüavad oma olemasolu kinnitada (Nurse Key, 2016).

Bioloogiline eesmärk on vastata küsimustele, mis puudutavad füsioloogilisi protsesse, mis toimuvad kõigis elusorganismides vananedes. Need vanusega seotud muutused tekivad sõltumata välistest või patoloogilistest mõjudest ning eesmärk on avastada need õhutatavad tegurid, mis põhjustavad organismide tegelikku vananemisprotsessi. Psühholoogilise ja sotsioloogilise teooria käsitlevad, kuidas inimene reageerib oma ealistele ülesannetele (Physiopedia, 2024).

Vaimse teooria eesmärk on uurida, kuidas üksikisik püüab oma olemasolu selgitada ja kinnitada. Uuring religioossuse või vaimsuse ja tervise kohta on vastuoluline. Mõned peavad ebateaduslikuks uurida religioossust teiste tervist mõjutavate tegurite hulgas. Sellele vaatamata näib, et vananemisega intensiivistuvad vaimsed mõjud ning teadlaskonnad peavad uurima seost religioossuse, vaimsuse ja tervise vahel, et paremini mõista vaimsuse mõju vananemisele (Physiopedia, 2024).

Teoreetilistes lähtekohtades seletati lahti neli erinevat teooriat, mis on seotud eakate naiste vastase vägivallega. Esimeses peatükis toodi välja mis on õpitud abituse teooria. Õpitud abituse teooria viitab sellele, et inimesed võivad muutuda passiivseks, kui nad usuvad, et neil puudub kontroll oma olukorra üle, isegi kui võimalus muutuseks on olemas. Õpitud abitus võib areneda, kui seistakse korduvalt silmitsi kontrollimatute ja ebasoodsate olukordadega, mis paneb uskuma, et enda tegevused ei mõjuta tulemusi. See uskumus võib kaasa aidata lootusetuse tunnetele, motivatsiooni vähenemisele ja depressioonile. Õpitud abituse teooria toob esile tajutava kontrolli tähtsuse inimese käitumises ja vaimses tervises. Lisaks rõhutab see üksikisikute volitamise ja neile võimaluste andmise olulisust oma elus kontrolli ja tegutsemiste teostamiseks, võitlemaks vastu õpitud abitusele.

Teises peatükis on kirjeldatud sotsiaalse õppimise teooriat. Üldiselt annab sotsiaalse õppimise teooria arusaama mõistmaks, kuidas eakate naiste vastu suunatud vägivalda saab õppida ja tugevdada sotsiaalses ning kultuurilises kontekstis. Sotsiaalse õppimise teooria mõjutab erinevaid valdkondi: haridust, lastekasvatust ja psühholoogiat. See tõstab esile sotsiaalsete mõjude ja kognitiivsete protsesside tähtsust käitumise kujunemisel ning annab ülevaate kuidas käitumist saab vaatluse ja modelleerimise abil õppida ja muuta.

Kolmandas peatükis kirjeldati feministliku teooria olemust ning selle seost eakate naiste vastase vägivallaga. Feministlik teooria rõhutab marginaliseeritud rühmade mõjuvõimu suurendamise ja nende õiguste eest seismise tähtsust. Tehakse tööd selle nimel, et tõsta teadlikust eakate naiste vastasest vägivallas; vaidlustada ühiskonnahoiakuid, mis sellist vägivalda põlistavad ning propageerida seaduse ja tugineenuste muutusi, et luua kaitset eakatele naistele.

Neljandas peatükis räägitakse vananemise teoriast, mille hulgas pakuvad erinevad teooriad vaatenurki vananemisprotsessile, peegeldades vananemise mitmemõõtmelisust ning bioloogiliste, psühholoogiliste ja sotsiaalsete tegurite vahelisi keerukaid kaastoimeid. Sotsiaalne isoleeritus, sõltuvus ja haavatavus on seotud vananemisega, võivad suurendada eakate naiste vastu suunatud vägivalla ohtu. See teooria on suureks abiks teadlastele ja tervisehoiutöötajatele, kes saavad läbi selle paremini mõista vananemist ning töötada välja strateegiaid tervena vananemise edendamiseks ja eakate naiste elukvaliteedi parandamiseks. Kuigi iga teooria annab olulist teavet vananemise aspektide kohta, ei kajastu ükski teooria täielikult vananemiskogemuste mitmekesisust ja keerukust.

2 VÄGIVALLA LIIGID

Selles peatükis kirjeldatakse erinevaid vägivalla liike, mille osalisteks eakad naised saada võivad. Samuti on välja toodud võimalikud vägivalla tekkepõhjused ning mis tegevused lähevad vägivalla alla.

Vägivald eakate inimeste, eriti eakate naiste suhtes, ilmneb kõikides sotsiaalsetes klassides ning kultuurides, ja on Euroopas laialt levinud probleem. See on mõjutanud paljusid naisi, kes kogevad perekonnas, avalikes ja institutsionaalsetes sfäärides mitmeid vägivalla vorme. (Tartu Ülikool, 2018). Paarisuhtes kasutavad vägivalda mõlemad sugupoole. Erinevates uuringutes võib märgata, et vägivald, mida naised meeste vastu kasutavad, erineb suuresti meeste vägivallast. Nii raskusaste, eesmärk, tagajärjed kui ka situatsioonilised tegurid on erinevad. Vägivald naiste poolt on üldiselt vaimne, kui see vägivald ka läheb füüsiliseks, siis enamasti piirdub see löömisega mingi eseme või lahtise käega. Naiste vägivald on enamasti reaktsiooni, stressi või frustratsiooni korral või ka enesekaitse mehe vägivaldsuse vastu (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Paljude uuringute kohaselt kasutavad just need naised vägivalda, kes on kogenud ise vägivalda mehe poolt. Mehed kasutavad naiste vastu üldiselt julmemat füüsilist vägivalda (jalaga löömine, kägistamine) võrreldes naistega. Peamiselt on mehed ainsad, kes kasutavad seksuaalset vägivalda, see tuleneb vajadusest kontrolli saavutada ja naist domineerida. Meeste soov kontrollida on püsivam (võrreldes naiste kontrollimisega) ning see on kogu suhtes läbivam. Kui mehed tunnevad harva ohtu naiste vägivalla eest, siis mehe poolne vägivald võib tekitada naistes püsiva hirmutunde. Nad tajuvad naiste poolset vägivalda rohkem ebamugavana ja häirivana kui ohustavana (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Perevägivalla alla lähevad erinevad füüsilise, seksuaalse ja vaimse vägivalla tegevused, mis on perekonna sees. Sinna alla kuuluvad ka endised abikaasad ning partnerid, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab hetkel või on elanud koos ohvriga ühes elukohas (Tsopp-Pagan, 2017).

Eakate vastane vägivald on ohtlik ja see on ränk inimõiguste rikkumine. Samuti on see ka soospetsiifiline ja mitmekülgne sotsiaalne probleem. Sellegipoolest juhtub seda kahjuks kogu maailmas, igas Euroopa riigis – iga päev lugematu arv kordi. Eakad võivad sattuda ohtu nii vanadekodudes, hooldes keskustes, haiglates, ametiasutustes, kui ka oma kodus, enda pere seltsis (MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub).

Igasugune vägivald, nii vaimne, füüsiline kui ka seksuaalne, mõjutab inimeste vaimset tervist väga suuresti. Vägivald võib olla pikaajaline ja kestev, kuid ka ühekordne

traumeeriv kogemus. Lisaks otsesele vägivaldale mõjuvad inimeste vaimsele tervisele ka näiteks pidev ja vaevu hoomatav enesekindluse õõnestamine ja võimaluste piiramine. Kuid ahistamine ja vägivald ei ole ainult füüsilised, vaid ka sõnalised ja mittesõnalised tegevused (nt žestid, viiped, näoilmed), mis mõjuvad ähvardavalt, heidutavalt ja vaimset tervist kahjustavalt (Sotsiaalministeerium, 2020, lk 18). Korduva ja pideva trauma mõju (mida põhjustavad näiteks vaimne ja füüsiline vägivald) muudab inimese aju ning ohver muutub sisemisel tasandil. Ohvri suhtumine maailma, teistesse inimestesse ja ka iseendasse muutub täielikult (Engels, 2020, lk 208).

Vägivalda tekkepõhjusteks võivad olla:

- eaka vaimse tervise häired,
- eaka toimetulekuraskused igapäevaeluga,
- väärkohtleja rahaline sõltuvus väärkoheldatavast,
- halvad peresuhted,
- hooldaja ülekoormus või personali halb ettevalmistus tööks,
- sotsiaalsete suhete vähesus,
- rahapuudus (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 274-275).

Vägivaldne käitumine võib olla ka põhjustatud sellest, et inimesed ei suuda oma viha kontrolli all hoida ning käituvad seetõttu ennast või teisi kahjustavalt (Tervisekassa, 2023).

Erinevad kriisid on naistele ja tüdrukutele, sealhulgas ka vanematele naistele, avaldanud sooliselt mittesoosivat mõju. Human Rights Watch on dokumenteerinud, et eakad inimesed, sealhulgas vanemad naised, kogevad relvakonfliktide ja hädaolukordade ajal tõsisemaid riske tõkete tõttu, mis takistavad pääsemist ja kahjude eest eemale jäämist. Sealhulgas nii füüsilist kui ka majanduslikku vägivalda. (Human rights watch, 2021).

2.1 Vaimne ja emotsionaalne vägivald

Vaimne vägivald on üldjoontes igasugune füüsiline käitumine, mille eesmärgiks on kontrollida, hirmutada, alandada, allutada, karistada või isoleerida kedagi tema alandamise, häbistamise või hirmutamise abil. Oluline on ka mõista seda, et mitte uskudes vägivaldsete halvustavaid märkusi, negatiivseid hinnanguid ja soovimatuid nõuandeid, ei oma ta enam ohvri üle nii suurt võimu (Engels, 2020, lk 44). Vaimne vägivald võib teisisõnu ka olla tundeterror. Sellega on tegemist siis, kui üks vestluse osapooltest saab haiget. Sinna alla lähevad solvamine, haavamine, diskrimineerimine, mõnitused ja sarkasm (Fuchs & Huber, 2007).

Tavaliselt alguses ei ole vägivaldsete ohvri suhtes füüsiliselt vägivaldne, kuid suhtlemine on siiski täis vaimset vägivalda, alandamist ja hirmutamist. Naine võib tunda, et ükskõik mida ta teeb või kuidas käitub, ei ole vägivaldsete rahul (Järvamaa naiste tugikeskus, kuupäev puudub). Eakate naiste vastu vaimne vägivald on kui eakas saab solvangute, karjumise või verbaalse ahistamise tõttu emotsionaalset kahju. Eakate vaimse vägivalda alla läheb:

- vanema inimese peale karjumine,
- nende ähvardamine või halvustamine,
- eaka isoleerimine perekonnast ja lähedastest,
- nendega manipuleerimine (Nursing home abuse center, 2020).

Ka eaka naise emotsionaalne kontrollimine on üks vaimse vägivalda osa. Kui on eelnenud pikk ja tõhus hirmutamine, siis allutakse vägivaldsetele isegi kui see tähendab enda tahte maha surumist. Sealhulgas ka enda töökspidamise ja vajaduste hülgamist, valetamist ja varjamist, vägivalda laste suhtes, ühiskonna ja kogukonnaga pahusisse sattumist ning suhete lõpetamist oma turvavõrgustikuga (Kivisilla, 2013).

Kuigi eeltoodud vaimse vägivalda viisid ei jäta füüsilisi jälgi, võib see olla siiski väga laastav ohvri heaolule, põhjustades potentsiaalselt depressiooni, PTSD-d ja ärevust (Nursing home abuse center, 2020). Emotsionaalse vägivalda alla läheb ka igasugune käitumine või suhtumine, mis pole tehtud küll teadlikult, kuid siiski kahjustab see teist (Engels, 2020, lk 212).

2.2 Füüsiline vägivald

Füüsilise jõu kasutamine kellegi peal, põhjustades teisele isikule vigastusi, valu või ka surma, nimetatakse füüsiliseks vägivaldaks. Tulenevalt sellest, et ohvril on nähtavad vigastused, on see kõige kergemini tuvastatav vägivalda liik (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub). Füüsilist vägivalda võib kahtlustada kui eakal esineb:

- kukkumisi ja õnnetusi tavapärasest sagedamini,
- rohkem visiite arstide juurde,
- vigastusi, mida ei saa seletada,
- vastumeelsust vigastuste uurimisel,
- verevalumeid, haavasi ja luumurde,
- hiljuti tekkinud hirm füüsilise puudutuse ees (Nursing home abuse center, 2020).

Ka asjade tegemata jätmine ja mitte aitamine on vägivald. Kuna eakad vajavad pidevat välist abi ja kui neile seda sihilikult ei pakuta, siis võib see põhjustada abivajajale palju

kannatusi (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 273). Füüsiline vägivalda alla lähevad: lükkamine, kriimustamine, hammustamine, sakutamine, käe või jalaga löömine (või mingi esemega), esemega viskamine, mürgitamine, lämmatamine, põletamine, kinni sidumine/kinni hoidmine, külm- või tulirelva kasutamine (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub). Ka see, kui kasutatakse tarbetut jõudu või valu, isegi kui eesmärk on eaka abistamine, on tegemist vägivaldaga (American Psychological Association, 2023). Eeltoodud on Eesti Vabariigi Põhiseadusest tulenevalt seadusevastased tegevused:

- pt 2, § 16. Igaühel on õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta.
- Pt 2, § 18. Kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada. Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiini- ega teaduskatsetele.
- Pt 2, § 19. Igaühel on õigus vabale eneseteostusele. Igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust (Riigikogu, 2007).

Ka vanemad naised, kes on pikaajalises suhtes olnud, pole vägivalda eest sugugi kaitstud. Suhtest tüdinemus ja jahtunud tunded võivad olla ajendiks füüsilisele vägivaldale oma naise vastu (Kase, 2004, lk 27). Kui partneriga rääkimine tundub liiga ohtlik, või temaga rääkimiseks tuntakse end liiga nõrgana, ei peaks ohver suhte jätkamist kaalumagi (Engels, 2020, lk 235).

2.3 Majanduslik vägivald

Majanduslik vägivald on rahakasutuse kontrollimine ja selle jälgimine ning ähvardamine majanduslike vahenditest ilmajätamisega, see võib tähendada ka ligipääsu takistamist tervishoiuteenustele, tööle jne. (European Institute for Gender Equality, 2023). Majanduslik vägivald võib hõlmata:

- kontrolli kehtestamist sissetulekute, kulutuste, pangakontode, arvete ja laenamise üle,
- transpordi ja tehnoloogia juurdepääsu ja nende kasutamise kontrollimist või piiramist,
- igapäevaselt hädavajalike asjade (nt toidu ja riiete) kontrollimist,
- esemete hävitamist ja majapidamiskulude katmisest keeldumist (Surviving Economic Abuse, 2023).
- eaka pensioni- või sotsiaalkindlustushüvitiste ära võtmist,
- krediitkaartide ja pangakontode kasutamist ilma loata,

- nime muutmist eaka testamendil, pangakontol, elukindlustuspoliisil või kinnisvara omandiõigusel ilma loata (American Psychological Association, 2023).

Majandusliku vägivalda kuritarvitamise eesmärk on eelkõige tekitada majanduslik ebastabiilsus ja/või muuta ohver majanduslikult sõltuvaks, mis piirab vabadust. Ilma rahata ja olles tugeva kontrolli all, on väga keeruline lahkuda vägivaldsetest juurest (Surviving Economic Abuse, 2023). Kuna eakad pole tavaliselt väga tuttavad tehnoloogiaga, siis on just nemad kerged ohvrid raha välja petmisele. Näiteks oma isikuandmete avaldamisega või üldse sularaha nõ investeerimine kuskile olematusse ettevõttesse, ilma mingi dokumentatsiooni jälgeteta (Justiitsministeerium, 2022).

Kui riik ei taga eakatele majanduslikku kindlustatust, siis võib ka seda pidada eakate vastaseks majanduslikuks vägivaldaks. Riigi poolt on märgata tugevat võitlust ressursside jagamise vahel: rõhutatakse seda, et tõsta saab kas laste või eakate toetusi. See süsteem on halb ja see tekitab hirmu vananemise ees. Jääb mulje, et eakate väärtus vanusega langeb ja nende eest hoolitsemine lakkab (Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi MTÜ, 2013, lk 182). Oluline on, et kohalik omavalitsus leiaks võimalused toetada erinevate tegevuste ja teenuste kaudu neid inimesi, kes ei puutu kokku haridus- ja noorsootöösutustega või ei käi tööl (nt eakad). Võimalused ja ligipääs peavad olema tagatud kõigile (Sotsiaalministeerium, 2020). Väga suuresti aitaks eakatel naistel leevendada psühhilisi vaegusi see, kui riik tagaks kõrge ea tõttu tekkinud terviseprobleemidele vastavad meditsiinilised võimalused (Paavel, 2004, lk 35).

2.4 Seksuaalne vägivald

Seksuaalvägivald on näiteks soovimatu seksuaalne tähelepanu. Sinna alla läheb: puudutamine; telefonikõned, millel esineb seksuaalset sisu; pornograafilise materjali pakkumine, seksuaalne ahistamine tööl, objektistamine (tema pidamine seksuaalse naudinguga saamise vahendiks), seksi pealesurumine, vägistamiskatse või vägistamine. Seksuaalvägivalda erinevaid avaldumisvorme esineb kõikjal ja kõikides ühiskonnakihtides ning ka koos elavate paaride hulgas. (Sotsiaalministeerium, 2022). Lisaks lähevad seksuaalsed naljad ning kommentaarid seksuaalse vägivalda alla (Hess, Markson, & Stein, 1993, lk 109). Eaka seksuaalne väärkohtlemine toimub ka siis, kui kuritarvitamise ohver ei saa nõusolekut anda tervislike seisundite (nt dementsus või Alzheimeri tõve) tõttu. (RAINN, 2023).

Eakate väärkohtlemine toimub osadel juhtudel ka hooldajate poolt. Oma ohvriteks valitakse just eakad naised, sest nemad on vägivaldsetest arvates kõige haavatavamad ja kergeimad sihtmärgid. Samuti kuritarvitakse vanureid, sest usutakse, et karistus on harv tulema kuna eakad on perekonnast eraldatud ja kergesti segadusse aetavad. Põhilised

eakate seksuaalse ära kasutamise viisid on nende soovimatu puudutamine, seksuaalne rünnak, seksuaalne fotograafia või sunniviisiline alastus (Nursing home abuse center, 2020). Kuid ka need on seadusega karistatavad kuriteod: KarS § 141¹ lg 1: Inimese tahte vastaselt temaga suguühtesse astumise või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega (Riigikogu, 2001).

Seksuaalvägivald on toimunud, kui inimene on sunnitud millegi seksuaalsega kokku puutuma oma tahte vastaselt. Seksuaalse vägivalla liike on palju: alates piilumisest kuni seksuaalse rünnaku ja vägistamiseni. Seda võib juhtuda igaühega, sõltumata soost, vanusest, rassist, seksuaalsest orientatsioonist ja religioosest taustast. Alati on õigus seksist keelduda, sõltumata sellest, kas on selle inimesega varem vastastikusel nõusolekul toimunud seksuaalne kontakt või mitte. Uurimused on näidanud, et naised langevad kõige sagedamini mõne sellise inimese vägivalla ohvriks, keda nad tunnevad ja usaldavad. Selleks inimeseks võib olla sõber, abikaasa või partner ja selline vägivald võib toimuda ka lähisuhte raamides. (MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub). Seksuaalne vägivald on õpitud käitumine, mille peamiseks motiiviks on naiste vihkamine ja vajadus oma ülimuslikkus maksma panna (Hess, Markson, & Stein, 1993, lk 108).

3 VÄGIVALD EAKA NAISE ELUS

Peatükis, vägivald eaka naise elus, tuuakse välja, milliste eripäradega eakate naiste juures arvestada. Ka räägitakse erinevatest vägivallatsejat iseloomustavatest tunnustest ja võimalustest vägivalla ennetamiseks. Lisaks kirjeldatakse viise ohvri abistamiseks ning võimalusi vägivallast vabanemiseks.

3.1 Eaka naise eripärad

Eakad vajavad järjest rohkem tähelepanu, sest vananevate inimeste arv kasvab iga aastaga. Eakatel naistel võivad ilmnedu paljud füüsilised ja vaimsed probleemid, neile võib tekkida ka dementsus. See on kognitiivse funktsiooni (st mõtlemise) kaotus, mis on iseloomulik vananemisele, eriti vanematel kui 65-aastastel. Enamikul juhtudel on dementsus põhjustatud haigustest (nt Alzheimeri tõbi), kuid see võib olla tingitud ka muudest põhjustest, nagu peavigastused, insult või Parkinsoni tõbi. Dementsust iseloomustab tavaliselt igapäeva elu tegevuste ja suhtlemise märkimisväärne halvenemine. Veel võib neil ilmnedu probleeme nägemise, kuulmise ja maitsega. See võib olla tingitud bioloogilisest vanemisprotsessist või haigusest ja ka vigastusest. Tavaline on ka, et vanematel inimestel on raskusi nägude ära tundmisel, värvide eristamisel ja osadel isegi valu tundmisel. Eakatel võivad haiguse või õnnetuse tagajärjel tekkida sotsiaalsed probleemid. Nad võivad muutuda isoleerituks ja kartlikuks või ei pruugi sõpru ja pereliikmeid ära tunda. Sotsiaalne isolatsioon võib põhjustada muutusi käitumises, nagu suurenenud viha või depressioon. Seetõttu tuleks võimalusel vältida sotsiaalset isolatsiooni, et vanemaealistel oleks regulaarne kontakt teiste inimestega (Serenity Senior Care, 2021).

Eaka naise hooldekodus viibimisel on hea hoolduse jaoks vajalik tõhus suhtlus eaka patsiendi ja hooldaja vahel. Oluline on meeles pidada, et vanemate inimestega suheldes võib ette tulla, et nad ei saa alati aru, mida räägitakse. See võib olla tingitud mälu probleemidest või oskamatuses end väljendada. Selle tulemusena peab nendega suhtlema vastavalt isiku eripäradele ja proovima erinevaid lähenemisviise, nagu näiteks piltide või žestide kasutamist sõnumi edastamiseks. (Serenity Senior Care, 2021).

3.2 Vägivallatsejat iseloomustavad tunnused

Vägivaldsetel meestel on üldjuhul madal enesehinnang ja neil võib olla tunne, et nad pole vastavad ühiskonnas aktsepteeritud mehe ideaalile või ka nende enda ettekujutusele. Enda ebakindluse varjamiseks tunnevad, et eaka naise vastu vägivallatsemine on lihtsaim viis oma võimu näitamiseks (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Vägivalla ja kuritegevuse tekkel pole ainult ühte põhjust, vaid inimeste vägivaldset käitumist mõjutavad ja katalüüsivad paljud riskitegurid. Suuresti mõjutavad vägivalla teket indiviidi impulsiivsus, agressioon, eelnev väärkohtlemise ja vägivalla kogemus, enesekindluse puudumine, õpiraskused ja vägivaldse käitumise sallimine (SaferSpaces, 2024).

Alati pole võimalik nõ ette näha kellegi kavatsusi, kuid on mõningad üldised ohumärgid, mis võivad kaasa tuua erinevaid vägivalla vorme:

- Kontrollimudeli rakendamine partneriga suhtlemisel. Vägivallatseja soovib pidevalt teada, mida partner teeb, kus käib, kellega suhtleb või kohtub. Vägivallatseja võib seada liikumisele piiranguid ja seada kindla tagasi jõudmise aja.
- Vägivallatsejal esineb tavaliselt privileegitus tunne. Vägivallatseja usub, et temale kuuluvad õigused ja privileegid, millega ei kaasne kohustusi ja mis ei laiene teistele.
- Ka on vägivallatsejatel tavaliselt moonutatud nägemus endast. Teda võib iseloomustada enesekeskne, ülespuhutud ja romantiseeritud minapilt endast. Vägivallatseja ei taju end vägivaldsena ega pruugi näha ka selle tagajärgi.
- Vähene empaatiavõime ja egotsentrilisus on tüüpilised vägivallatseja tundemärgid. Vägivallatseja näeb olulise ja tähtsana kõike endaga seonduvat, teiste muresid, soove ja vajadusi ei märka ega pea oluliseks nendega tegeleda.
- Tihti on vägivallatsejal ebarealistlikud ootused ja kõrged nõudmised teiste käitumise suhtes. Vägivallatseja ootab, et tema käsked täidetakse.
- Vägivallatseja tajub lähedasi endale justkui kuuluvana, mistõttu eeldab ka nende allumist enda soovidele ja korraldustele.
- Vägivallatseja võib manipuleerida, selleks, et käitumist kontrollida ja segadust tekitada.
- Vägivallatsejal on tavaliselt negatiivne hoiak naistesse. Ta võib pidada naisi vähemväärtuslikeks ja rumalateks, võrreldes meessooga (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Vägivalla vastu saab ainult tugevuse ja oma selgete väärtushinnangutega. Mida rohkem on hirmu, seda rohkem on ohver sundseisus ja peabki käituma nii, nagu teine nõuab. Vägivallatsejale meeldib kui ohver on nõrk, eriti haavatavas positsioonis on eakad naised. (Kivisilla, 2013, lk 162). Eakad naised aga üsna tihti ei saa väljaspoolt abi, kuna neil puuduvad vastavad võimalused (raha kontrollimine, sidevahendite ära võtmine, liikumisvõimaluste puudumine jm).

Veel võib eaka väärkohtlejaks olla tema enda laps ning ta ei teavita sellest vägivallast kellelegi süütunde tõttu. Süütunnet võivad eakad naised tunda oma vägivaldse lapse kasvatusmeetodite tõttu. Eakas võib arvata, et kui ta oleks paremat tööd teinud emana,

siis ei oleks ta hetkel olukorras, kus ta tunneks vägivalda. (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 273).

3.3 Vägivalla ennetamine

Vägivalla kompleksuse tõttu eeldab ennetusstrateegiate kavandamine spetsiifilist, süsteemset lähenemist vägivallaga seotud probleemide põhjuste ja riskitegurite mõõtmisel ning analüüsimisel (SaferSpaces, 2024).

Tõhus ennetus nõuab käitumise muutmise koolitust. Vahendid, nagu juhendid, rakendused ja veebisaidid, on parimate tavade ja institutsionaalsete teadmiste tugevdamiseks üliolulised. Sealhulgas teha need ka eakatele naistele kättesaadavaks ja arusaadavaks. Vägivallaga tegelemisel on oluline võtta kasutusele valdkondade vaheline perspektiiv. Arusaamine, kuidas erinevate naiste reaalsused on sarnased ja kuidas need mõjutavad vägivalla kogemusi, võimaldab tõhusamaid strateegiaid ja takistab haavatavustest tähelepanuta jätmist (Unwomen, 2023).

On oluline julgustada ohvreid vägivallast teatama, seda saavad nad teha näiteks siis, kui ollakse vabatahtlik seltsiline hooldekodudes (Front Porch, 2023). Peab pöörama tähelepanu ka ennetustööle, et vanemaealised ei langeks pettuste ja kelmuste ohvriks. Korraldada regulaarselt vägivalla leviku uuringuid ja konkreetsetele probleemidele suunatud analüüse (Justiitsministeerium, 2022).

Igaühe kollektiivne kohustus on aidata tagada teistele ohutut elu keskkonda. Kõige paremini saab vägivalda vältida teades erinevate vägivalla tüüpide kohta ja mis nende ohumärgid on. Hea mõte on hoida silma peal oma eakatel lähedastel, hoida ära nende isoleerimist, teha teavitustööd teema kohta ning kahtluste korral teavitada vastavat seaduseorganit. Kindlasti peab teadma oma õigusi, omama sidevahendit, mille vahendusel vajadusel abi saada ja oma instinkte peab õppima usaldama (Bolt Burdon Kemp, 2023). Peab teadlik olema ka riskidest, millega igapäevastes ja justkui tavalistes oludes kokku puudutakse: isikuandmete avaldamisel ja erinevate huviringidega liitumisel (Coventry City Council, 2023).

3.4 Ohvri abistamine

Eakate naiste väärkohtlemine ja vägivald vajab märkamist ja sekkumist kõigi poolt, kes seda kahtlustavad. Kui hooldust vajaval eakal on sageli ebatavalised terviseprobleemid (verevalumid, luumurrud) või eakal on kummalised hirmu ja ärevusprobleemid, siis tasub kahtlustada väärkohtlemist. Kui just väärkoheldud eaka tervis otseselt ohus pole, siis oleks mõistlik selgitada välja selle tekke põhjused rääkides mõlema osapoolega. Kui ohvri tervis

on aga otseselt ohus, siis peab võtma ühendust politsei, kiirabi ja kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaga (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 275). Ohver saab abi ka ühendust võttes kirjutades www.palunabi.ee või helistades ohvriabi kriisitelefoni numbril 116 006. Sellele numbrile helistades saab tuge ja ärakuulamist, kui oldakse kogunud vägivalda, kaotust, sattunud traumeerivasse olukorda või on need juhtunud lähedastega. Kriisitelefoni nõustajad kuulavad, jagavad infot, abi võimaluste kohta ning vajaduse korral juhatavad õige spetsialistide juurde. (Sotsiaalkindlustusamet, 2023).

Kindel on see, et vägivalda all kannatanu tunneb end üksildase ja hirmununa. Oluline on ära tunda märgid, mis viitavad vägivaldsele suhtele ja seejärel olla ohvrile toeks ja abiks. Sageli on kannatanu suureks kergenduseks juba see, kui ta saab oma mure südamest ära rääkida. Perevägivalda juhtumitega tegeleb politsei ja seetõttu peab teatama politseile igast juhtumist. Kui avalikustad vägivaldsete teod, võib lahendiks olla kriminaalasja alustamine ja süüdlase karistamine, sealhulgas võib alata ohvril tervenemisprotsess. (Kuidas aidata inimest, kes on lähisuhtevägivalda ohver?, kuupäev puudub).

Kannatanut saab aidata:

- talle teada andes, et tema pärast muretsetakse.
- Tal tuleb aidata näha, et vägivaldsemine on vale.
- Tuleb kannatanule kinnistada, et soovite aidata, ja toetate teda mistahes otsuse tegemisel.
- Peab olema toetav ja kinnistama ohvrile, et ta pole oma mures üksi.
- Julgustada teda rääkima professionaaliga (nõustaja, psühholoog jms).
- Aidates tal välja mõelda plaan või turvasõna, kui ta peaks olema suures ohus ja ta vajab kiiret sekkumist (Office on Women's Health, 2021).

Halvast ja vägivaldsest suhtest väljarabelemiseks on suureks abiks keegi, kellele saab oma raskustest rääkida, kuna lähisuhtevägivald on nagu ämblikuvõrk, millest ohvril on üksinda peaaegu võimatu välja pääseda. Kuniks on alles tugev emotsioon, ollakse seotud vägivaldsete teod. Näiteks viha olemasolul on parem hoida distantsi ja lasta vihal maha jahtuda (Kivisilla, 2013, lk 111).

Aidates vägivalda ohvrit võib olla abistaja ka ohtlikus olukorras. Seetõttu peab jälgima, et vägivaldsete ei näeks abistajat kui ohuallikat, ka ei tohi abistaja minna vägivaldsete teod rääkima tema väärast käitumisest ega panema end kuidagi muud moodi ohtlikusse olukorda (Healthy Surrey, 2013-2023).

3.5 Vägivallast vabanemine

Eaka naise vabanemine vägivallast võib alata erinevalt, kuid sageli peab ta jõudma ahastava lõpuni, enne kui hakkab otsima abi ja väljapääsu. Võib öelda, et sama kaua kui kestab vägivald, võtab aega ka tervenemine. Lahti laskmine ja traumadega tegelemine ning lõpuks tõeline iseseisvumine on väga pikk protsess. Tihti on vajalik minna toimumust kaugemale ja tegeleda ka lapsepõlvetraumadega, alles siis on võimalik terveneda ning võtta vastutus oma elu eest (Kivisilla, 2013, lk 7).

Vägivaldsest olukorrast välja astumine on kui elus uue lehe pööramine. Vägivallatseja võib teha kõik ja paluda ka andestust, kuid enamasti kordub vägivald ja võib isegi muutuda hullemaks. Vabandused ja lubadused võivad teha head meelt lühiajaliselt, kuid enamasti unustatakse lubadused ja kokkulepitu õige pea (Teeviit, 2023). Paljudele vägivalla all kannatanutele eakatele naistele on tehtud justkui ajuloputus ja seetõttu on vajalik teha ohvritele nõ deprogrammeerimine. Samuti tuleb ohvrile kinnistada, et tema ei vastuta rünnaku eest ja seal pole vahet, kas tegemist oli füüsilise, seksuaalse või emotsionaalse rünnakuga. Rünnaku eest vastutab täielikult ründaja (Engels, 2020, lk 173).

Enesekaotus, häbi, alandus, valu ja hirm seovad naise vägivallatseja külge. Armastus pole see, mis sunnib kannatama alandusi- kui asi sinna poole kisub, pole tegu armastuse vaid pimedaga kirega (Kivisilla, 2013, lk 6). Paljudel on seljataga minevik, mis teevad nad haavatavaks. Hoiakud ja arusaamad naise ja mehe rollidest, armastuse olemusest ja iseenda väärtusest, mille naine lapsepõlvest ja päritoluperest kaasa saanud, on sageli põhjuseks, miks ta satub vägivaldsesse suhtesse. Vägivaldsest situatsioonist väljumisel on oluline, et keegi teaks toimumust ja kannatlikult aitaks ning toetaks ohvrit. Oluline on ka kogukonna ja ühiskondliku arvamuse jõud ja selge sõnum: vägivald on kuritegu, ükskõik mil moel see ka ei esineks (Kivisilla, 2013, lk 133).

Eestil on veel pikk tee käia sooliselt võrdsete suhete pooldamise ja ohvri efektiivsema abistamise süsteemi poole. Uskumus, et ohver on ise süüdi või jäämine vägivaldse inimesega, on ohvri enda rumalus, on siiski olemas- selle arvamuse peab ära kaotama. Sellegipoolest vajavad abi vägivaldse suhte mõlemad pooled. Aidata saab aga ainult neid, kes seda tahavad ning on valmis oma tunnete ja tegude eest vastutust võtma (Kivisilla, 2013, lk 7). Abi ja tuge saab Justiitsministeeriumi kodulehelt vägivalla ennetuse peatüki alt. Selle tegevussuunad hõlmavad endas muuhulgas:

- eakatevastase vägivalla ennetamist,
- perevägivalla ennetamist ja vähendamist,
- seksuaalvägivalla ennetamist,
- vägivallast loobumise toetamist,

- vägivallaohvrite kaitsmist ja toetamist (Justiitsministeerium, 2022).

Võitluses vägivallaga on sarnaselt olulised nii ennetustöö, varane märkamine kui ka kannatanute kaitsmine. Peab jõudma olukorrani, kus inimesed tunneksid, et vägivallale pole ühelgi puhul õigustust ning oskust vägivalda märgata ja sellele asjakohaselt reageerida. Vägivallaohvrid peavad saama kõik abi. Lisaks on lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023 toonud eesmärkideks, et kannatanud on kaitstud ja toetatud. Lisatud on veel, et vägivalda kasutanud inimesed pannakse nende tegude eest vastutama. Ohvritega tegelevad spetsialistid on haritud ja professionaalsed. (Siseministeerium, 2021).

4 METOODIKA

Metoodika peatükis seletatakse lahti millist metoodikat töö autor kasutas. Peatüki abil saab teada miks olid tehtud konkreetsed valikud ning nende metoodikate sobilikkus ning efektiivsus kasutatud allikatele tuginedes.

4.1 Probleemi püstitus ja eesmärk

Probleemiks on pidev ja räige eakate naiste vastane vägivald, mis vaikitakse maha. Tegemist on ülemaailmse probleemiga, mis on seotud nii inimõiguste, soolise võrdõiguslikkuse, vanuselise diskrimineerimisega, perevägivaldaga ning ka elanikkonna vananemisega.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida eakate naiste kogemusi ja kokkupuuteid nende vastu suunatud vägivaldaga, seostada neid teooriatega ning leida võimalike lahendusi.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised küsimused:

- Kas ja milliseid vägivalda liike on uuritavatel eakatel naised kogenud?
- Mis meetoditega ja kui kiiresti toimus vägivallast vabanemine?
- Mis võivad olla vägivalda tekkepõhjused ja kuidas käib vägivallast vabanemine?

Peatükis räägiti töös lahendatavast probleemist, ülesandest ja eesmärgist. Järgmises peatükis kirjeldatakse millist metoodikat kasutatakse ning miks need meetodid kõige tõhusamad on.

4.2 Uurimismetoodika kirjeldus

Uurimismetoodikana kasutas autor kvalitatiivset uuringut. Kvalitatiivne uuring kujutab endast seda, et andmed saadakse vaatluse, intervjuu või sõnalise suhtlemisekaudu ning keskendutakse tähendusele ja tõlgendusele, mida uuringus osalejad väljendavad. Autorile on oluline, et analüüsi kanduks edasi inimeste päris emotsioonid arvamused ja väärtushinnangud (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Kvalitatiivse uuringu kasutamisel on tähtis mõista juhtumite ainulaadsust ja sügavust, ilma neid üldistamata (Kidron, 2008, lk 16).

Kvalitatiivne uuring on materjali tõlgendamise kogum, mis aitab maailma nähtavaks teha. Ehk kvalitatiivses uuringus vaadeldakse sündmusi neile tavalises olukorras ja seeläbi üritatakse neid tõlgendada nähtuste kaudu, mida inimesed neile annavad (märkmehed, intervjuud, vestlused, fotod ja salvestised). Kvalitatiivses uuringus kasutatakse meetodeid, mis on interaktiivsed ja humanistlikud. Kvalitatiivne uuring viiakse üldiselt läbi vabas ning

mugavas keskkonnas, see aitab uurijal näha inimesi iseloomustavaid detaile ning osalejate reaalsest olukorda mõista. (Laherand, 2008). Kvalitatiivse uurimismeetodiga selgitatakse välja kuidas asjad tegelikult on, leppimata sellest, kuidas need uurija konseptsioonis olla võivad. Uuring lähtub: elulisest, autentsusest ja toorest materjalist (Kidron, 2008).

Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu või kontekstiliste tähenduste uurimiseks, keelt kui kommunikatsioonivahendit uuritakse piirdumata vaid sõnade loendamise (Laherand, 2008). Kvalitatiivne sisuanalüüs, mida autor käesolevas töös kasutas, võimaldab keskenduda teksti vastuvõtuks tähtsatele tähendustele. Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus püütakse enamasti saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha nii teksti ja ka autori mõtteavalduste terviklikkust. Andmete kogumisel intervjuu käigus lähtudes kvalitatiivse uurimuse eripäradest, võib intervjuueeritavaid nimetada pigem uurimuses osalejateks. Sedasi on selgem, et osalejad olid andmete loomises aktiivsed. Kvalitatiivses sisuanalüüsi üks osa on leida teksti varjatud, sõnaselgelt väljaütlemata või kontekstist sõltuvad tähendused, mida edastatakse mitteverbaalsete väljendusvahendite abil. (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Tänu neile võib saada mitmesuguseid seletusi, alternatiivseid vaatenurki ja ka vastandlikke seisukohti (Virkus, 2016).

4.3 Andmete kogumine ja eetiline aspekt

Intervjuu viidi läbi poolstruktureerituna kuna ühest küljest kasutatakse seal varem koostatud intervjuukava, teisest küljest saab intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik, et al., 2014), mis sobib ideaalselt töö autori eesmärgi täitmiseks. Intervjuud viidi läbi nii näost-näku kui ka telefoni teel, vastavalt kuidas eakal naisel mugavam oli. Vestluse eesmärk oli suhelda eakatega vabalt ja panna neid mugavalt tundma, saades aga siiski toores ja reaalne emotsioon. Eakad naised valisid töö autor hooldekodudest ja tutvusringkonnast. Vestlused viidi läbi nii telefoni teel kui ka hooldekodu ruumides ja õues.

Töö autor valis intervjuu andmete kogumise meetodiks kuna leidis, et see kannab edasi kõige paremini töö sisu ja eesmärgi. Intervjuu läbiviimiseks on mõistlik rõhutada uurimisolukorras inimest kui subjekti, andes talle võimaluse väljendada vabalt. Sellega võib intervjuueeritav rääkida rohkem samal ajal andes ka miimika ja žestidega tähendusi edasi (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2004). Intervjuu õnnestumise eelduseks on oskus tähelepanelikult kuulata, kasutasin abivahendina ka diktofoni salvestusi. Tähelepaneliku kuulamise teeb keeruliseks see, et korraga tuleb informatsiooni (sh sõnu, kehakeelt, hääletooni jms) tähele panna, tõlgendada ja meelde jätta (Lepik, et al., 2014).

Kõik intervjuus osalejad tegid seda vabatahtlikult ning olid teadlikud, mille tarbeks intervjuudest saadud infot kasutatakse. Kõikidele uuringus osalejatele tagatakse

konfidentsiaalsus ning lindistused ning märkmed hävitatakse. Konfidentsiaalsuse nõuet jälgides kasutas autor intervjuueeritavate jaoks lühendit N, mis tähendab naist. Lisaks intervjuueeritavate eristamiseks lisas autor tähele järgneva intervjuu toimumise järjekorra numbrid (1-7).

4.4 Uuringu valim

Uuringu läbiviimiseks ja eesmärgi täideviimiseks otsustas autor intervjuuerida 7 eakat naist. Eakad naised olid valitud autori enda lähedaste hulgast, kellest ühe kogemus ajendas valimaks just eakate naiste vastase vägivalla lõputöö teemaks, hooldekodu klientide kui ka hooldajate hulgast ja sotsiaalmeedia postitusele vastanute teel.

Autor intervjueeris seitset 65-78 aastaseid naisterahvaid. Seitsmest intervjuueeritavast kaks oli hooldekodu klienti, kellest ühel oli vägivallatsejaks teine hoolealune ja teisel hooldaja. Kaks intervjuueeritavatest naistest olid veel töötavad, kellest ühel oli agressoriks klient ja teisel töökaaslased, Kolm eakat naist olid pensionärid, kelle vägivallatsejateks olid nende pereliikmed.

Esimene intervjuueeritav eakas naine (N1) on 78 aastat vana, kes on kannatanud aastakümneid majandusliku, vaimse ja ka füüsilise vägivalla all. Tema vägivallatsejateks on tema sugulased. Teine intervjuueeritav eakas naine (N2) on 72 aastat vana, kes on kannatanud vaimse vägivalla all (ühe aasta) hooldekodus hooldaja poolt. Kolmas intervjuueeritav eakas naine (N3) on 65 aastane veel töötav naisterahvas, kelle vägivallatsejaks on hoolealune (vägivald on kestnud pool aastat). Neljas intervjuueeritav eakas naine (N4) on 68 aastane hooldekodus olev hoolealune, kelle vägivallatseja on kaashoolealune (vägivalla kestvus on kaks aastat). Viies intervjuueeritav eakas naine (N5) on 66 aastane, kes töötab. Tema vägivallatsejateks on töökaaslased (vägivalla kestvus on 3 aastat). Kuues intervjuueeritav eakas naine (N6) on 71 aastane pensionär, kelle vägivallatseja on tema abikaasa. Vägivald on kestnud terve suhte ajal (48 aastat). Seitsmes intervjuueeritav eakas naine (N7) on 77 aastane pensionär, kelle vägivallatsejaks on tema laps. Vägivald on kestnud seitse aastat.

5 UURIMISTÖÖ TULEMUSED JA ANALÜÜS

Käesolevas peatükis räägitakse uurimistöõ tulemustest ja analüüsist. Leitakse seosed teoreetiliste lähtekohtade ja ohvrite situatsioonide vahel. Samuti tuuakse välja vägivalla ohvrite kogemused ja teadmised vägivalla olemuse kohta.

5.1 Abi otsimine

Eakatel naistel on vägivalla vastu abi saamine üsna raskendatud, nad võivad tunda erinevat või ebaviisakat käitumist tervisehoiutöötajatelt ning võimuorganitelt, kuna nende vanus ja sugu võivad tekitada eelarvamusi. Lisaks võib eakatel naistel esineda kehalisi või kognitiivseid häireid, mis raskendavad neil iseseisvalt tugiteenustele ligipääs saada. Ka paljud eakad naised pole teadlikud õigustest ja neile pakutavatest teenustest, eriti kui neil on madal haridus ning juurdepääs väärkohtlemise abi võimalusteks puudub.

Vaid üks seitsmest eakast naisest teavitas vägivaldsest olukorrast sotsiaaltöötajat. N7: ``*Ja noh korraks läksin ma selle meie sotsi töötaja jutule, noh enda säästmiseks.*`` Oli aga ka juhus, kus tuttava või hooldaja teavitamine jättis ohvri abita. N2: ``*saan koguaeg riielda ja mind ei võeta kuulda*``. Eakate naiste väärkohtlemine ja vägivald vajab märkamist ja sekkumist kõigi poolt, kes seda kahtlustavad (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 275). See on iga inimese kohustus, aidata hädasolijat ja tagada seeläbi ohutu elu keskkond (Bolt Burdon Kemp, 2023).

Igaüks saab kannatanut aidata: eakale naisele toeks olemisega, talle seeläbi näidates, et vägivallatsemine on vale ning ta pole selles süüdi; julgustama teda rääkima professionaaliga ning vajadusel ka luua eakaga turvasõna, läbi mille saab ta kiirelt abi (Office on Women's Health, 2021). Väga oluline on ka eakale kindlaks teha, et vägivald on kuritegu, milles on süüdi vaid vägivallatseja (Kivisilla, 2013, lk 133).

Abi aga ei saa peale sundida, see peab tulema ohvrilt endast ja kui tema end aidata ei lase, siis jääbki situatsioon samaks. Eakad ei kipu endaga toimunud vägivallast tihtipeale teatama, eriti kui toimepanija on lähedane või hooldaja (Justiitsministeerium, 2022). Lähtudes õpitud abituse teooriale, siis vägivalla all kannatanut üldiselt saaski iseloomustada kui üsna abituks ja passiivseks, kes ei suuda enda eest seista ja seeläbi ka vägivallale vastu astuda (Kase, 2004, lk 19).

Põhjuseid miks eakad naised ei pruugi vägivalla vastu otsida on mitmeid. Mõned tunnevad hirmu kättemaksu ees; häbi- või piinlikkustunnet; rahaline sõltuvus vägivallatsejast; ühiskondlikud normid, mis ei soosi sellistest asjadest rääkimist või ka teadlikkuse puudumine olemasolevatest ressurssidest. Turvaliste ja juurdepääsetavate võimaluste

loomine, teadlikkuse tõstmise ja vägivalda algpõhjustega tegelemine on olulised sammud aitamaks rohkematel ohvritel abi otsida ja seda ka saada.

5.2 Teadmatus vägivalda ees

Eakatel naistel, nagu ka kõikidel teistelgi, on erinev teadlikkus sellest, mis on vägivald. See tuleneb teguritest nagu kasvatusel, kultuurilisest taustast ja isiklikest kogemustest. Arusaamatust soodustavad ka ühiskondlikud normid ja väärarusaamad suhetes aktsepteeritava käitumise kohta. Mõned ohvrid võivad vägivalda minimaliseerida, uskudes, et see on teatud asjaoludel õigustatud või vältimatu.

Mitme naisega intervjuu käigus tuli välja, et nad polnud kuigi kindlad, kas tegemist ikka on vägivaldaga. Pigem kirjeldasid eakad naised neid vägivaldseid olukordi, kui situatsioone, mida ei tule tihedalt ette ja seejärel lahterdati see vägivaldseja paha tuju alla. Ka oli juhuseid, kus eakas mõistis vägivalda olemust alles siis, kui seda talle öeldi.

N1: `` *Ma pole sellest kunagi kuigi halba mõelnud, üritan lihtsalt aidata.* ``

N2: `` *...aga teised maja elanikud ütlesid, et säärast asju ei tohiks teha nii vanale inimesele.* ``

N7: `` *Ei osanud mitte midagi sellest arvata.* ``

Oluline on jõuda ühiskonnaga sinnani, kus ühtselt saavad kõik aru, et vägivald on kuritegu, mis pole õigustatud ega põhjendatud. Ei oma tähtsust ka kelle poolt või mil moel eakas naine vägivalda osaliseks saab. (Kivisilla, 2013, lk 133). Vägivallas on süüdi ainult üks vägivaldseja (Engels, 2020, lk 173). Oluline on kindlasti ka täiendada eakate naiste teadmisi vägivallast ning millised oleksid abi saamise võimalused, sealjuures kasutades neile sobivaid kanaleid (American Psychological Association, 2023).

See, et ei tunta ära, kas tegemist on vägivaldaga või mitte on suuresti sotsiaalse õppimise teoorial põhinev. Sellele tuginedes õpitakse sotsiaalsete keskkondade kaudu, kuhu hulka kuulub vaatlus ja milles see läbi viiakse (economy-pedia, kuupäev puudub). Eakad naised, kes lasuvad vägivalda ohvriteks, ei pruugi selle olemust mõista, kuna nad on sellega harjunud. Seda mustrit võivad nad olnud kogunud ja näinud oma lapsepõlvest, kus olid nad ka juba vägivalda ohvrid või nende eakate naiste ema, kes samamoodi kannatas oma abikaasa poolse vägivalda all. Teadlikust saab tõsta haridus -ja teavitusprogrammidega, lisaks aitab kogukonna toetus tõsta teadlikust ja anda seeläbi eakatele naistele võimalus vägivald oma elus ära tunda ja sellega tegeleda.

5.3 Vägivallatsejateks kõige lähedasemad

See, et eakad naised justkui ise lasevad endaga vägivaldselt käituda ja aktsepteerivad seda, võib seostada õpitud abituse teooriaga. Sellega kaasneb madal enesehinnang, võimalikult ka süütunne. Mentaalne halvatus tähendab seda, et ohver ei suuda abi otsida ja on oma vägivallatseja tegude suhtes liiga leplik. Üsna tavaline on muutuda lähedaste poolt vägivalda ohvriteks langenutel otsustusvõimetuks. Ei osata leida kõige soodsamat lahendust olukorrast vabanemiseks, see aga omakorda võib pikendada vägivalda protsessi ja selle ägenemist (Kase, 2004, lk 27).

Kuna eakad naised veedavad kodus kõige rohkem aega, siis levinuimaks eakate naiste vastu vägivallaks peetakse pereliikmete poolt toime pandud vägivalda. Eakad ei kipu endaga toimunud vägivallast teatama, eriti kui toimepanija on lähedane või hooldaja, sest tuntakse end tänuvõlgnastena, selle hoole eest, mida neile pakutud on (Justiitsministeerium, 2022). Hooldajatel lasuv ülekoormus või personali halb ettevalmistus tööks võib tuua endaga kaasa selle, et ei jõuta tegeleda hoolealustega piisavalt (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 274-275). Kuid ka mitte aitamine läheb vägivalla alla, mis on reaalsuseks paljudele hooldekodudes viibivatele eakatele naistele (Engels, 2020, lk 212).

Kui eaka naise vägivallatsejaks on tema laps, siis ei pruugi ta sellest teavitada süütunde tõttu. Süütunnet võivad eakad naised tunda oma vägivaldse lapse kasvatusmeetodite tõttu. Eakas võib arvata, et kui ta oleks paremat tööd teinud nende kasvatamisel, siis ei oleks tema lapsest saanud vägivaldne isik. (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 273). Süütunne võib olla ka tingitud lähedastest sidemetest. Ohvrile võib jääda mulje, et justkui ta reedaks oma perekonda, teavitades vägivaldsest perekonnaliikmest politseid või kolmandat isikut.

N1: ``Lapsed on ikka lapsed ja nad teevadki vahepeal krutskeid ja pere tuleb ikka aidata.``

N6: ``Ma ei ütleks, et seda käe tõstmist pidevalt oleks aga vahepeal on olnud ikka. Rohkem ta (abikaasa) karjub ja võimutseb ja teeb sõnadega haiget.``

N7: ``Tõesti no ei mõelnudki et minu laps võiks niiviisi siukest noh väljapressimismeetodit kasutada. Ma olin ikka noh sinisilmne.``

Eakate naiste väärkohtlemine nende lähedaste poolt võivad olla seotud suhete tasakaalustamatusest; hooldaja stressist või frustratsioonist; lahendamata konfliktidest või pahameelest; vaimse tervise probleemidest; mõnuainete (sh alkoholi)

kuritarvitamisest; toetuste või ressursside puudumisest. Mõned väärkohtlejad kasutavad ära ka eakat rahalise kasu või kontrolli eesmärgil, kasutades ära sealhulgas nende haavatavust. Toetudes vananemise teooriale on sotsiaalne isoleeritus, sõltuvus ja haavatavus on seotud vananemisega, mis omakorda suurendavad eakate naiste vastu suunatud vägivalda ohtu. Oluline on mõista, et kuritahtlik käitumine ei ole kunagi õigustatud ja eakate naiste väärkohtlemine on tõsine probleem, mis nõuab sekkumist.

5.4 Vägivallatseja võimupositsioon

Vägivallatsejad tihti valivad eakad naised oma ohvriteks, kes on neist sõltuvad hoolduse või toetuse saamiseks. Võib juhtuda, et vägivallatsejal on perekonnas või hooldajana võim ja autoriteet, mis omakorda muudab olukorra väärkohtleja jaoks lihtsamaks.

Füüsiline vägivalla alla lähevad kõik tahtlikult, läbi füüsilise jõu kasutamisel, tehtud vigastused. On nendeks siis füüsiline valu, vigastus või surm (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub). Üks intervjuueeritavast eakast naisest sai korduvalt tunda töö juures nii füüsilist valu kui ka vigastusi. N3: *``Noh ta on varem ka mind löönud ja kätega vehkinud, aga sellist hoopigi ta varem pole pannud. Ta hoobid olid üldse väga ettearvamatud ja ootamatud. Vahepeal pidime suisa mitmekesi temaga toiminguid tegema...``*

Esimesena intervjuueeritud eaka puhul oli vägivald juba mitu põlvkonda kestnud, kus näitasid ette vägivaldset käitumist nende laste vanemad ning lapsed jäljendasid selle käitumise ja asusid ka ise vägivallatseja positsiooni. N1: *``Siis on nad mind ähvardanud, et löövad kahvli käe sisse. Ja noh ega ta siis päriselt seda ei mõelnud, ta ju kõigest pisike ja alles õpib. Ühel korral ta kergelt hammustas mind aga ma ütlesin, et nii ei tohi teha.``* See on kindlasti väga suuresti seotud sotsiaalse õppimise teooriaga, kuna just sellele tuginedes jälgivad ning modelleerivad pereliikmed ja lähedased üksteise käitumist, andes seeläbi eeskujuga justkui sobilikust käitumisstiilist (economy-pedia, kuupäev puudub).

Tuginedes feministlikule teooriale, soosib ühiskond meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele, need soorollid saavad alguse juba lapsepõlvest. (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub). Alguses pole üldiselt füüsilist vägivaldat, vaid sellele eelnevad väikesed asjad: maha tegemine, mõnitused, alandamine ja hirmutamine, jõudes sujuvalt ka teiste vägivalla liikideni, sh füüsilise vägivallani (Järvamaa naiste tugikeskus, kuupäev puudub). Kui juba on üks vägivalla vorm esildunud, siis üldiselt vägivald kordub veelgi ning ajaga võib ka hullemaks minna (MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub). Vägivald eaka naise vastu on üks kergeid viise, kuidas ebakindlad mehed enda võimu näitavad, üritades sedasi varjata oma hirmu ja ebakindlust (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Vägivallatseja võimupositsioon eaka naise üle võib tulla teguritest nagu nende roll hooldajana, partnerina või pereliikmena, mis annab kontrolli eaka naise igapäeva tegevuste, rahaliste vahendite või juurdepääsu üle eaka ressursidele. Seda võimudünaamikat võivad süvendada veel enamgi eaka naise potentsiaalsed füüsilised või vaimsed piirangud, sõltuvus vägivallatsejast hoolduse või toetuse saamiseks või ühiskondlikud normid, mis seavad perekonna lojaalsuse ja lugupidamise esikohale. Lisaks võivad ühiskondlikud hoiakud vananemise ja soo suhtes kaasa aidata arusaamale, et eakad naised on vähem väärtuslikud või ei vääri nad austust ja autonoomiat, muutes nad kuritarvitamise suhtes vastuvõtlikumaks. Süsteemsete probleemide, nagu vanuse, soolise ebavõrdsuse ja eakate inimeste ebapiisavate toetuste käsitlemine ning ka muutmine, võib aidata vähendada kuritarvitamise ohtu ning tagada haavatavate elanikkonnarühmade turvalisus ja heaolu.

5.5 Vaimne vägivald ehk tundeterror

B. Engelsi sõnul on vaimse vägivalda eesmärgiks on kontrollida, alandada, karistada või isoleerida kedagi tema alandamise, häbistamise või hirmutamise abil. Oluline on ka mõista seda, et mitte uskudes vägivallatseja halvustavaid märkusi, negatiivseid hinnanguid ja soovimatuid nõuandeid, ei oma ta enam ohvri üle nii suurt võimu. N5: *‘ mingil ajal kogusid mu töölt ära minemiseks allkirju ja kutsusid omaniku kohale rääkides enda seltskonnaga talle minust halbu asju. Ma ei saa aru, kas ma tõesti olen neile millegagi ette jäänud või solvanud? Nende käitumine on väga terroriseeriv ja pehmelt öeldes ebameeldiv ‘..* Elementaarne viisakus on see, et töökeskkonnas suheldakse viiskalt, kuid alati pole see nii ning eakate naiste kaebusi võidakse kergekäeliselt võtta või suisa ignoreerida. Vaimse vägivallaga on tegemist siis, kui üks vestluse osapooltest saab haiget, ka siis kui tegu polnud tahtliku haavamisega (Engels, 2020).

Fuchs ja Huber`i raamatus Tundeterrosistid tõid välja, et vaimse vägivalda alla läheb veel ka solvamine, haavamine, diskrimineerimine, mõnitused ja sarkasm (Fuchs & Huber, 2007). Lisaks otsesele vägivallale mõjuvad inimeste vaimsele tervisele ka näiteks enesekindluse õõnestamine ja võimaluste piiramine. Vägivalla alla lähevad lisaks veel sõnalised ja mittesõnalised tegevused: žestid, viiped, näoilmed, mis mõjuvad ähvardavalt ja vaimset tervist kahjustavalt (Sotsiaalministeerium, 2020, lk 18).

Aga raske juhul on ka see, kui ollakse väga sõltuv oma vägivallatsejast, mõistetakse vägivalda olemust, kuid suhtest ei lahkuta. N6: *‘ ‘Ma näen kõike, aga iseennast ma aidata ikka ei suuda. Ainult mõelda võin, et noh, et nii ei tohi ja nii on ‘ ‘. N6: ‘ ‘...mu kõrval on inimene kes on suht vana ja unustab asju ja ma ei julge teda üksi ka jätta. Ja selles eas ju tervist ka pole ja ei saa enda peale kindel olla enam ‘ ‘. Ibert Bandura poolt välja käidud*

Sotsiaalse õppimise teooria selgitab, kuidas keskkondlikud ja kognitiivsed tegurid on seoses inimeste õppimise ja käitumisega (Mcleod, 2023). N6: *... kui mees on olnud terve elu ülemus, ja nüüd ta mõtleb et on edasi. Ta niiviisi plahvatab ja vahepeal käsi tõuseb, aga noh ma oskan reageerida ja ma oskan maha rahustada ja tean mida öelda*. Üheks suureks vägivalda põhjuseks on naiste ebavõrdsus võrreldes meestega, sealhulgas võimuvõitlus ning seksistlikud hoiakud. Meeste võimupositsiooni naiste üle ja ka naiste allumist meestele soosib patriarhaalne ühiskond (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub). Idee, et naiste hoiakud põhinevad vaid nende loomupärasel sool, on levinud stereotüüp, mis jätab tähelepanuta eakate naiste kogemuste ja vaatenurkade mitmekesisuse ja individuaalsuse. Oluline on mõista, et sugu on vaid üks aspekt inimeste identiteedist ega määra tema hoiakuid ega käitumist. Selle stereotüübi pidev kinnitamine kahjuks süvendab ebavõrdsust ja piirab naiste võimalusi end täielikult väljendada (Bourdieu, 2002, lk 49).

Sotsiaalse õppimise teooriale tuginedes selgus, et inimene saab õppida vaatluste ja jäljendamise kaudu, kuigi asjaolu, et seda mustrit tulevikus korratakse, sõltub see nende enda iseärasused ja ka inimese enda motivatsioonist (economi-pedia, kuupäev puudub). Ehk siis kui vägivald on olnud suure osa oma elust juhtival kohal, siis on raske seda mustrit kodusest elust eemal hoida. Üksteisest ollakse väga sõltuv ja seetõttu aktsepteeritakse seda vägivalda kui suhte üht osa.

Küll aga mida ühiskond saab ära teha, on teavitamine: inimestele kinnistamine juba varajases east saadik, et vägivald, mitte mingil vormil ega mahus, pole ohvri süü ja see pole õigustatud (Office on Women's Health, 2021).

Martin Seligman ja Steven F. Maier tuvastasid õpitud abitus teooria, mida kogevad inimesed, kes teavad, et neil puudub käitumuslik kontroll oma keskkonna sündmuste üle. Omakorda võtab see ära motivatsiooni ja seeläbi pole jaksu teha muudatusi või olukordi muuta. Õpitud abitus on psühholoogiline nähtus, mille puhul ohver õpib, et ei saa vältida halbade asjade toimumist tulevikus (Nickerson, 2023). Ka selle eaka naise puhul on see nii, ta tunneb et ei saa muuta seda olukorda, vaid aktsepteerida. N6: *Jah see ei ole armastus, aga see on võibolla mingil määral aktsepteerimine*.

Korduva ja pideva trauma mõju, mida võivad põhjustada näiteks pidev häälte tõstmine, maha tegemine ja ähvardamine muudavad inimese aju ning ohver muutub sisemisel tasandil. Eaka naise suhtumine maailma, teistesse inimestesse ja ka iseendasse muutub täielikult. (Engels, 2020, lk 208). Seeläbi võivad standardid alaneda enda partnerite valikul, kus jäädaksegi suhtesse ka läbi kannatuste ja ebamugavuste.

Vaimne vägivald põhjustab sügavat emotsionaalset valu, sealhulgas hirmu, ärevuse, depressiooni, väärtusetuse ja lootusetuse tunnet. Vaimsest vägivaldast tingitud krooniline

stress võib kaasa aidata eakate naiste kognitiivsele langusele, põhjustades nii mälu-, keskendumis- ja otsustusraskusi. Lisaks võivad eakad naised vägivalda tõttu eemalduda sotsiaalsest suhtlusest, mis suurendab üksinduse ja eraldatuse tunnet.

5.6 Vägivalla mõju

Vägivaldal on märkimisväärselt tõsine ja pikaajaline mõju naiste füüsilisele ja vaimsele tervisele. Selle hulgas depressioon, alkoholitarbimise häired ja muud vaimse tervise probleemid (Meyer, Lasater, & García-Moreno, 2020). Mõni majandusliku vägivalda all kannatavatest eakatest ei oska teha muud, kui pöörduda suure stressi tõttu depressiooniravimite poole. N7: *...vahepeal olin ma täiesti läbi, hakkasin antidepressante võtma, et lihtsalt ennast säästa.* Mistahes vägivald jätab oma jäljed eakatele naistele veel pikaks ajaks, millega üksi tegelemine alati soovitud tulemust ei anna. Ohver võib kannatada vägivalda tõttu madala enesehinnangu all, lisaks lõhestunud identiteedile, isoleeritustundele ja ärevusele. Nendega kõige kiiremini ning paremini toime tulemiseks on võimalus pöörduda spetsialisti poole, kes suudab anda vastavalt situatsioonile õigeid lahendamise ja ülesaamise viise. (Naiste Tugi- ja Teabekeskus, kuupäev puudub).

Majandusliku vägivalda lähevad: kontrolli kehtestamist sissetulekute, kulutuste, pangakontode, arvete ja laenamise üle, igapäevaselt hädavajalike asjade (nt toidu ja riiete) kontrollimist, esemete hävitamist ja majapidamiskulude katmisest keeldumist (Surviving Economic Abuse, 2023). Ei puudunud ka selline majanduslik vägivald, kus nõutakse viimane raha ära, et ei toidu ega ravimite jaoks raha ei jätkuks. N1: *tihti sööme vaid jäänuseid ja ravimite ostmiseks mul lihtsalt raha pole, ostan siis järgmisel pensil eest, aga see on ju ka nii nirune.* Siin kohal saaks aga ka riik olla majanduslikult abiks, eakatel naistel leevendaks psühhilisi vaegusi see, kui riik tagaks kõrge eaduse tõttu tekkinud terviseprobleemidele vastavad meditsiinilised võimalused, mille hulgas ka soodsamad või tasuta ravimid (Paavel, 2004, lk 35).

Kuna eeltoodud eakatel naistel puudub käitumuslik kontroll oma keskkonna sündmuste üle, siis on see seotud õpitud abituse teooriaga. Nad on aru saanud, et ei saa vältida majandusliku vägivalda toimumist tulevikus ja see õõnestab väga tugevasti motsivatsiooni astuda ise sellest suhtest välja või panna tervislikud piirid paika (Nickerson, 2023).

Pidev kriitika, halvustamine või manipuleerimine võib eaka naise enesevääriskuse ja enesekindluse tunde kaotada. Vägivald võib jätta nad jõuetuks ja oma vägivallatsejast sõltuvaks, mistõttu abi otsimine raskeneb veelgi. Eakate naiste väärkohtlemine avaldab laastavat mõju nende heaolule ja elukvaliteedile, rõhutades kõigis selle vormides väärkohtlemise tuvastamise ja sellega tegelemise tähtsust.

5.7 Eaka naise ära kasutamine

Eakaid naisi, nagu ka igas vanuses ja soost inimesi, võivad erinevatel põhjustel langeda seksuaalse vägivalla ohvriteks. Seksuaalrännaku toimepanijad võivad võtta eakad naised sihilikult nende tajutava haavatavuse, näiteks füüsilise nõrkuse, kognitiivsete häirete või sotsiaalse isolatsiooni tõttu, mis võib vähendada nende vastupanu ja väärkohtlemisest teavitama.

Eakate ohtu sattumise kohti on mitmeid: kodus, hoolekandeesutuses, haiglas, ametiasutuses ja ka veebis ning avalikus ruumis (Justiitsministeerium, 2022). Kahjuks ei puudu ka seksuaalne vägivald eakate naiste elust ning isegi hooldekodus ei saa nad end turvaliselt tunda. Tegemist oli juhtumiga, kus kaashooldekodu klient korduvalt eakat naist ahistas ning lõpuks ka vägistada üritas, viies ta tühja tuppa. Ahistamine oli aga pidev ja korduv. N4: *``...see sama meesterahvas on mind ennegi seganud ja tahtnud minu riideid ära kiskuda. Ja koguaeg ta noh on mind endaga kaasa kutsunud.``*

Olukorra tegi veel hullemaks see, et osa ajast ei saanud eakas naine aru, mis toimub ning tal hiljaaegu diagnoositi ka dementsus. N4: *``Ma ei saanud päris hästi aru mida ta tahab, aga ta hakkas minu öösärki ära kiskuma.``* Seksuaalvägivalla alla läheb soovimatu seksuaalne tähelepanu, sealhulgas puudutamine ja vägistamiskatse (Sotsiaalministeerium, 2022). Eaka seksuaalne väärkohtlemine toimub ka siis, kui kuritarvitamise ohver ei saa nõusolekut anda tervislike seisundite (nt dementsus või Alzheimeri tõve) tõttu (RAINN, 2023). Eaka mitte mõistmine mingit olukorda või öeldut, võib olla tingitud mäluprobleemidest või oskamatuses end väljendada. Selle tulemusena peab nendega suhelda vastavalt isiku eripäradele ja proovima erinevaid suhtlusviise (Serenity Senior Care, 2021). Ka on Eesti Vabariigi seadusega sätestatud, et kui inimene pole võimeline andma oma nõusolekut seksuaalse laadiga tegevusteks, on tegemist seadusevastase teoga: seksuaalse enesemääramise vastase süüteoga. KarS § 141¹ lg 1: Inimese tahte vastaselt temaga suguühtesse astumise või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega (Riigikogu, 2001).

Feministlikule teooriale tuginedes on peamiseks seksuaalse vägivalla põhjuseks naiste ebavõrdne olukord võrreldes meestega, sealhulgas seksistlikud hoiakud, domineerimine ja naiste allutamist meestele. Sellised domineerimisel põhinevad sotsiaalsed suhted sugupoolte vahel võivadki viia mehed nii kaugele, et kasutavad naiste vastu seksuaalset vägivalda. Vägivallatseja tihtipeale kasutab manipuleerimist vahendina tekitada oma ohvris segadust ja sellega ta käitumist kontrollida. (Kriminaalpoliitika, kuupäev puudub).

Seksuaalne rünnak ja ära kasutamine on kuritegu, mille ajendiks on võim, kontroll, nõusoleku eiramine. Eakate naiste vastu suunatud seksuaalne kuritarvitamise käsitlemine nõuab laiaulatuslikke tugiteenuseid, sealhulgas traumateadlikku abi, juurdepääsu meditsiini- ja vaimse tervise ressurssidele. Lisaks ka õigusabi ning püüdlust selle teadlikkuse ja ennetamise edendamiseks.

5.8 Vägivaldsetest olukordadest väljapääsud

Tihti peale ei oskagi eakad naised kuidagi olukordadest välja rabeleda, kuid kui olukord ületab teatud piiri ohvrite enda jaoks, siis võib alata vabanemisprotsess ja alustatakse abi ja väljapääsu otsimisega. Üldiselt kestab sama kaua vägivaldsusest üle saamine kui kaua on kestnud vägivald. Tervenemiseks võib vaja minna ka tegeleda lapseõlvetraumadega (Kivisilla, 2013, lk 7). Aga muutused ning tervenemiseks on vaja erinevaid vahendeid. Osadele eakatele on sobilikumad juhendid, rakendused või veebisaidid, kuid osadele eakatele naistele on mugavam pöörduda sotsiaaltöötaja või psühholoogi poole (Unwomen, 2023).

N1: *``...me mõlemad oleme leebed ja pole enam meist ütlejaid. Jagame oma viimased palukesed ära, et neil hea oleks.``*

N5: *``Ma isegi mõtlesin lõpuks igapäevaselt töölt ära minemise peale, aga no päris töötähtaeg ei saa ja töö mulle ju meeldis ka``.*

N7: *``Ja noh siis otsustasin, et ei vastagi enam nendele pommitustele ja süüdistamistele. Isegi ei vaadanud neid kirju enam``.*

Kui autor küsis kuuenda intervjuueeritava eaka naise käest, kas kui vägivald läheks kaugemale ähvardustest ja vaimsest vägivallast, siis kas lahkutakse sellest suhtest. Vastuseks oli, aga et minna pole tal kuhugile. N6: *``No päris mitte, kuhu mul vanast peast minna on? Aga ta ei lähe füüsiliseks, ma ei usu seda``.*

Seda abitustunnet ja madalat enesehinnangut saab seostada õpitud abituse teooriaga, kus ohver juba ongi või aja jooksul muutub otsustusvõimetuks ning võime ise mõelda justkui kaoks. (Kase, 2004, lk 27). Tihti peale miks eakad naised ei saa väljuda vägivaldsetest suhtest võivad olla tingitud toimetulekuraskusest igapäevaelus, väärkohtleja rahalisest sõltuvusest, sotsiaalsete suhete vähesus (Saks, Avameelselt vananemisest, 2019, lk 274-275).

Eakad naised, kes seisavad silmitsi vägivallaga, võivad põgenemiseks ja turvalisuse otsimiseks astuda mitmeid samme:

- abi saamiseks võtta ühendust usaldusväärsete sõprade, tuttavate või pereliikmetega, kes saavad vägivaldsest olukorrast väljatulekuks abi ja tuge pakkuda.
- Ühendust võtta kohaliku omavalitsusega või viivitamatut sekkumist vajava situatsiooni korral hädaabiteenusele. Lisaks saab kasutada kogukonna ressursse nagu nõustamisteenused, tugirühmad ja väärkohtlemise infoliinid.
- Võtta ühendust kohalike koduvägivalla varjupaikade või organisatsioonidega, mis pakuvad ohvritele turvalist eluaset ja tugiteenuseid. Vajadusel taodelda kuritarvitajale lähenemiskeeld.
- Keskenduda enesehooldusele ja heaolule, sealhulgas ka vigastuste olemasolul lasta need arstil ära fikseerida. Kasutada stressi vähendamise tehnikaid ja edendada füüsilist ja vaimset tervist.

Eakatel naistel on oluline teada, et nad pole oma mures üksi ja vajadusel saavad abi. Nende julgustamine abi otsima on oluline aitamaks neil eemalduda vägivaldsetest olukordadest, taastades sealjuures oma turvalisuse ja väarikuse. Edendades mõjuvõimu ja kaasamist, saab aidata eakatel naistel elada väarikat ja autonoomset elu ning ning panustada seeläbi oma kogukonda.

KOKKUVÕTE

Töö autor valis eakate naiste vastase vägivalla, kuna see teema on aktuaalne, kuid siiski pole sellest piisavalt räägitud. Eakad naised on üldiselt ühiskonnast üsna eemaldunud, kelle ainsateks tutvavateks võivadki olla vaid nende väärkohtlejad. Väärkohtlejateks võivad olla ka kõige lähedasemad: lapsed, lapselapsed, sõbrad, hooldajad, abikaasa. Tuues teemaks erinevaid vägivalla liike ja ka mitte nii räägitud ohvrigruppi, soovib autor tõsta ühiskonna teadlikkust vägivalla ilmnemise tundemärkidest ja leida viise, kuidas ohver oma halvast olukorrast välja tulla ja kuidas edasi minna.

Töö eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi intervjuud, mis olid poolstruktureeritud kuna ühest küljest kasutatakse seal varem koostatud intervjuukava, teisest küljest saab intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi. Autor peab tõdema, et intervjuueeritavate leidmine oli oodatust palju pikem ja keerulisem protsess. Kuna lõputöö teema on äärmiselt isiklik, siis ka intervjuus küsitavad küsimused on vägagi personaalsed, ning mitmed ohvrid polnud veel valmis oma kogemustest rääkima.

Kuna eakad naised on üldiselt üsna võõrad tehnoloogiaga, siis see tähendab, et abi otsimine vägivalla vastu on raskendatud. Ka majanduslikult kui ka füüsiliselt võidakse olla sõltuvad oma vägivallatsejast ning seetõttu tundub justkui vägivalla vabale elule pole võimalustki. Aastaks 2024 on peremudelid ja suhted paljustki muutunud. Sellest ajast kui hetkel olevad 65+ vanused naised olid lapsed või noored ja seetõttu võivad nad elavada ka oma mentaliteediga selles ajas, kus oligi tavapärane võimutsev mees ja kõike kannatav naine.

Uurimustöö järeldused:

- Eakatel naistel on puudulik turvavõrgustik.
- Eakatel naistel pole piisavalt võimalusi/tahet/teadmisi eemalduda vägivallast.
- Eakatel naistel on probleeme enesekehtestamisega.
- Eakate naiste väärkohtlemine jääb üldiselt tema ja väärkohtleja vahele.
- Eakad naised õigustavad väärkohtleja tegusid.

Olukorra parandamise viisid:

- Pidev suhtlus eakate naistega.
- Tehnoloogia kättesaadavus ja selle kasutamise õpetamine.
- Vägivalla olemuse ja selle võimalike tagajärgede selgitamine.

SUMMARY

VIOLENCE AGAINST ELDERLY WOMEN

Aksa Öun

The author of the paper chose to write about violence against elderly women because this topic is relevant, but still not talked about enough. Elderly women are generally quite withdrawn from society, whose only acquaintances may only be their abusers. Abusers can be people they are closest to: children, grandchildren, friends, caregivers, spouses. Bringing different types of violence as a topic, as well as a victim group that has not been talked about enough, the author wants to raise society's awareness of the symptoms of violence and find ways to get out of violence filled situations, and how to move on.

As older women are generally quite unfamiliar with technology, this means that seeking help against violence is more difficult. Both economically and physically, they may be dependent on their abuser, and therefore it seems as if there is no possibility of a life free of violence. By 2024, family models and relationships have been changed in many ways. Since the women aged 65+ were children or young adults, time has passed, and therefore they can also live with their mentality in the time where dominant man and woman who suffered everything, was the norm.

Research conclusions:

- Elderly women have an incomplete safety net.
- Elderly women do not have enough opportunities/will/knowledge to move away from violence.
- Elderly women have problems with assertiveness.
- Abuse of elderly women generally remains between her and the abuser.
- Elderly women justify the abuser's actions.

Ways to improve the situation:

- Constant interaction with elderly women.
- Availability of technology and teaching them how to use it.
- Explaining the nature of violence and its possible consequences.

VIIDATUD ALLIKAD

- American Psychological Association. (2023). *Elder abuse: How to spot warning signs, get help, and report mistreatment*. Retrieved from American Psychological Association: <https://www.apa.org/topics/aging-older-adults/elder-abuse>
- Berkley Graduate Division. (1979). *Social Constructivism*. Retrieved from Berkley Graduate Division: <https://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/social-constructivism/>
- Bolt Burdon Kemp. (2023). *How to reduce the risk of abuse in adults*. Retrieved from BoltBurdonKemp: <https://www.boltburdonkemp.co.uk/abuse-claims/adult-abuse/how-to-reduce-risk-of-abuse-adults/>
- Bourdieu, P. (2002). *La domination masculine*. Pariis: Editions du Seuil.
- Cambridge University Press & Assessmen. (2023). *Cambridge Dictionary*. Retrieved from Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/abuser>
- Collins. (2023). *Collins*. Retrieved from Collins: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/victim#google_vignette
- Coventry City Council. (2023). *Prevention of abuse and neglect*. Retrieved from Coventry City Council: <https://www.coventry.gov.uk/safeguarding-adults-1/prevention-abuse-neglect>
- economi-pedia. (kuupäev puudub). *Sotsiaalse õppimise teooria*. Allikas: economi-pedia: <https://et.economy-pedia.com/11036627-social-learning-theory>
- Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi MTÜ. (2013). *Vaikijate hääl 3*. Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi MTÜ.
- Engels, B. (2020). *Emotsionaalne ja vaimne vägivald*. Pilgrim.
- Euroopa Parlament. (7. Märts 2014. a.). *Ebamugav tõde: naistevastane vägivald arvudes*. Allikas: Uudised Euroopa Parlament: <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20140306IFG37814/e-bamugav-tode-naistevastane-vagivald-arvudes>
- European Institute for Gender Equality. (2023). *EIGE*. Allikas: EIGE: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1229?language_content_entity=et
- Front Porch. (2023). *12 Things Everyone Can Do to Prevent Elder Abuse*. Allikas: Front Porch: <https://covia.org/news/12-things-everyone-can-do-to-prevent-elder-abuse/>
- Fuchs, H., & Huber, A. (2007). *Tundeterroristid*. Tallinn: Varrak.

- Guy-Evans, O. (13. Veebruar 2024. a.). *Feminist Theory In Sociology: Deinition, Types & Principles*. Allikas: Simply Psychology: <https://www.simplypsychology.org/feminist-theory-sociology.html>
- Hayflick, L. (1996). *How and Why We Age*. Ballantine Books.
- Healthy Surrey. (2013-2023). *How can I help someone who is being abused?* Retrieved from Healthy Surrey: <https://www.healthysurrey.org.uk/domestic-abuse/how-to-help>
- Hess, B. B., Markson, E. W., & Stein, P. J. (1993). *Sociology*. rmt: B. B. Hess, E. W. Markson, & P. J. Stein, *Sociology* (lk 18). New York: Macmillan Publishing Company.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2004). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Human rights watch. (2021, Aprill 16). *The human rights of older women*. Retrieved from Human rights watch: https://www.hrw.org/news/2021/04/16/human-rights-older-women?fbclid=IwAR0mB2Rz_B4fkVXWkqf91GzgFirimz519vmICua9nGYh1rrdsXIG7-1-LX8
- Justiitsministeerium. (10. Jaanuar 2022. a.). *Vägivallaennetuse kokkulepe*. Allikas: Justiitsministeerium: <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/vagivallaennetuse-kokkulepe>
- Järvamaa naiste tugikeskus. (kuupäev puudub). *Psühholoogiline vägivald*. Allikas: jarvanaistetugi: <http://jarvanaistetugi.ee/mis-on-vagivald/psuhholoogiline-vagivald/>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Allikas: TARTU ÜLIKOOL: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kase, H. (2004). *Lähisuhte vägivald*. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Kidron, A. (2008). *uurija käsiraamat*. Mondo.
- Kivisilla, K. (2013). *Sinihabeme pruudid*. Johannes Esto Ühing.
- Klaar, A. (kuupäev puudub). EAKATE VÄÄRKOHTLEMIST MÄRGATAKSE ÜHA ENAM. (Jututaja, Intervjueerija)
- Koivunen, A., & Liljeström, M. (1996). *Avainsat. 10 askelta feminitiseen tutkimukseen*. rmt: A. Koivunen, & M. Liljeström, *Avainsat. 10 askelta feminitiseen tutkimukseen* (lk 342). Tampere: Vastapaino.
- Kriminaalpoliitika. (kuupäev puudub). *Vägivalla liigid paarisuhtes*. Allikas: Kriminaalpoliitika: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/vagivalla-liigid-paarisuhtes>
- Kuidas aidata inimest, kes on lähisuhtevägivalla ohver?* (kuupäev puudub). Allikas: Abiksohvri: <https://abiksohvri.just.ee/>
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. rmt: M.-L. Laherand, *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Allikas: Tartu Ülikool: <https://samm.ut.ee/intervjuu>
- Mcleod, S. (2023, Juuli 25). *Albert Bandura's Social Learning Theory*. Retrieved from Simplypsychology: <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>
- Meyer, S. R., Lasater, M. E., & García-Moreno, C. (2020, September 24). *Violence against older women: A systematic review of qualitative literature*. PLOS ONE. Retrieved from National Library of Medicine: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7514024/?fbclid=IwAR0eo1XtEITgJJgtNRuTkcsG5Bmthvo7TzZ_S8C6IzkaJqOqF5Teri7OHQ
- MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus. (kuupäev puudub). *Eakate vastane vägivald*. Allikas: Naistetugi: https://naistetugi.ee/eakatevastane-vagivald/?fbclid=IwAR1gUrWt-XDFwL6kQT07Unu3YP7Hc4x6G18ExZ0lhjZuCWxgnPhbaDrb_L0
- Naiste Tugi- ja Teabekeskus. (kuupäev puudub). *Seksuaalvägivallast*. Allikas: nasitetugi: <https://naistetugi.ee/vagivallast/sexuaalvagivallast/>
- Naiste Tugi- ja Teabekeskus. (kuupäev puudub). *Õpitud abitus*. Allikas: Naiste Tugi- ja Teabekeskus: <https://naistetugi.ee/opitud-abitus/>
- Nickerson, C. (2023, Aprill 20). *Learned Helplessness Theory In Psychology (Seligman): Examples & Coping*. Retrieved from SimplyPsychology: <https://www.simplypsychology.org/learned-helplessness.html>
- Nurse Key. (2016, Juuli 11). *Theories of Aging*. Retrieved from Nurse Key: <https://nursekey.com/theories-of-aging/>
- Nursing home abuse center. (2020). *Emotional Elder Abuse*. Retrieved from Nursing home abuse center: <https://www.nursinghomeabusecenter.com/elder-abuse/types/emotional-abuse/>
- Office on Women's Health. (2021, Veebruar 15). *How to help a friend who is being abused*. Retrieved from Office on Women's Health: <https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/get-help/how-help-friend>
- Paavel, V. (2004). *Sotsiaaltöö ümber mõtestamine*. rmt: V. Paavel, *Sotsiaaltöö ümber mõtestamine*. Tallinn: GREIF trükikoda.
- Physiopedia. (2024). *Theories of Ageing*. Allikas: Physiopedia: https://www.physiopedia.com/Theories_of_Ageing#cite_note-7
- RAINN. (2023). *Elder Abuse*. Retrieved from RAINN: <https://www.rainn.org/articles/elder-abuse>
- Riigikogu. (6. Juuni 2001. a.). *Karistusseadustik*. Allikas: Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv>
- Riigikogu. (21. Juuli 2007. a.). *Eesti Vabariigi põhiseadus*. Allikas: Riigiteataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>

- SaferSpaces. (2024). *saferpaces*. Retrieved from How can we prevent violence?: <https://www.saferpaces.org.za/understand/entry/how-can-we-prevent-violence>
- Saks, K. (11. November 2016. a.). Inimene ja tema vanus. Allikas: Sirp: <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/inimene-ja-tema-vanus/>
- Saks, K. (2019). *Avameelselt vananemisest*. Tervisekirjastus.
- ScienceDirect. (2023). *Social Constructivism*. Retrieved from ScienceDirect: <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/social-constructivism>
- Serenity Senior Care. (2021, Mai 27). *Different Characteristics of Elderly People and How to Deal With Them*. Retrieved from Serenity Senior Care: <https://www.serenity-senior-care.com/different-characteristics-of-elderly-people>
- Siseministeerium. (15. Jaanuar 2021. a.). *Vähem vaimset ja füüsilist vägivalda*. Allikas: Siseministeerium: <https://www.siseministeerium.ee/vahem-vaimset-ja-fuusilist-vagivalda>
- Sotsiaalkindlustusamet. (30. Märts 2023. a.). *Abi vägivalda ohvritele*. Allikas: Sotsiaalkindlustusamet: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/abi-vagivalda-ohvriole>
- Sotsiaalministeerium. (2020). *Vaimse tervise roheline raamat*. Allikas: sm.
- Sotsiaalministeerium. (12. Aprill 2022. a.). *Seksuaalvägivald*. Allikas: Sm: <https://www.sm.ee/lapsed-ja-hoolekanne/vagivaldaennetus-ja-ohvriabi/seksuaalvagivald>
- Study.com. (2003-2023). *Social Constructivism: Overview & Examples*. Retrieved from Study.com: <https://study.com/learn/lesson/social-constructivism-theory-examples.html>
- Surviving Economic Abuse. (2023). *What is economic abuse?* Retrieved from Surviving Economic Abuse: <https://survivingeconomicabuse.org/what-is-economic-abuse/>
- Tamsalu gümnaasium. (kuupäev puudub). *Andmete kogumise meetodid*. Allikas: Uurimistööd: <https://uurimistodevormistamine.wordpress.com/uurimuse-loogika/andmete-kogumise-meetodid/>
- Tartu Ülikool. (29. Märts 2018. a.). *WHOSEFVA*. Allikas: Tartu Ülikool Johan Skytte poliitikauuringute instituut: https://skytte.ut.ee/et/sisu/el-projekt-whosefva-olnud-edukas-eakate-vagivalda-ohvriks-langenud-naiste-toetamisel?fbclid=IwAR1YePUCdemmz9wMtEhPLYotg0zATd-Ij_Nar7yNYkJUufhoAPz_ZsOBGgQ
- Tartu Ülikool. (kuupäev puudub). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Allikas: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis>
- Teeviit. (15. Jaanuar 2023. a.). *Mida teha, kui su kaaslane või lähedane käitub vägivaldselt?* Allikas: Teeviit: <https://www.teeviit.ee/mida-teha-kui-su-lahedane-kaitub-vagivaldselt/>

- Tervisekassa. (2023). *Mis on vägivald?* Allikas: Seksuaaltervis:
<https://seksuaaltervis.ee/info/vagivald/mis-on-vagivald>
- Tsopp-Pagan, P. (30. Juuni 2017. a.). *Nähtamatud ohvrid*. Allikas: Sirp:
<https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/nahtamatud-ohvrid/>
- Unwomen. (2023, November 23). *Ten ways to prevent violence against women and girls*. Retrieved from Unwomen: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2023/11/ten-ways-to-prevent-violence-against-women-and-girls>
- Virkus, S. (2016). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Allikas: Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs:
https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/kvalitatiivne_sisuanals.html
- World Health Organization. (13. Juuni 2022. a.). *Abuse of older people*. Allikas: World Health Organization: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>

LISAD 1.

5.1 Intervjuu küsimused ja teemad

Intervjuu küsimused:

1. Millal ja mil moel olete kogenud vägivalda?
2. Kes oli väärkohtleja?
3. Kas vägivald oli ühekordne või kogesite seda pidevalt?
4. Millised olid Teie teadmised vägivalla olemuse kohta?
5. Milline oli Teie tugivõrgustik?

Intervjuu teemad:

1. Vägivalla kogemuse aeg ja liik.
2. Vägivaldne isik.
3. Vägivalla sagedus.
4. Vägivalla olemuse kohase info olemasolu.
5. Abivajadused ja võimalused.
6. Tugivõrgustik.